

Hösten 1997 fick jag regeringens uppdrag att se över vissa frågor om socialtjänstlagen, dess uppgifter och tillsynen över den. Mot bakgrund av de lagändringar och organisatoriska eller ekonomiska förändringar som skett i samhället under 1990-talet skulle förslag lämnas om bl.a. lagens struktur och konstruktion, sambandet mellan socialbidrag och övriga trygghetssystem, socialtjänstens finansiering och tillsynen över socialtjänsten.

Genom tilläggsdirektiv utvidgades uppdraget till att även lämna förslag till hur den ekonomiska tryggheten för vissa äldre invandrare ska utformas. Vidare uppdrog regeringen i december 1998 åt utredningen att överväga en tydligare reglering av anhörigstödet och att analysera effektiviteten i tillsynen av vård, service och stöd till psykiskt störda.

Som stöd i utredningsarbetet har förutom sekretariatet funnits sakkunniga och experter. Flera departement, myndigheter och intresseorganisationer har varit representerade. Till största delen råder enighet om de förslag som läggs. I vissa delar har dock särskilda yttranden lämnats.

Grundläggande principer för socialtjänsten

Översyn av socialtjänstlagen och socialtjänstens uppgifter har skett med utgångspunkten att grundläggande målsättningar och värderingar för socialtjänsten ska ligga fast. Detta anges i direktiven. Det gäller principerna om helhetssyn, det förebyggande perspektivet och att den enskildes resurser ska tas tillvara. Men förutsättningarna för kommunala verksamheter är i dag annorlunda än när förarbetena till socialtjänstlagen (1980:682) utarbetades. Det gäller såväl ansvarsfördelning som organisatoriska och ekonomiska förhållanden. Med hänsyn till detta har utredningen funnit skäl att närmare analysera begreppet helhetssyn, som har varit ett centralt begrepp när vårdsektorn successivt har reformerats.

När socialtjänstreformen genomfördes i början av 1980-talet innebar helhetssynen ett uppbrott från den traditionella socialvårdens arbetsmetoder med dess uppdelning på olika funktioner. Helhetssynen innebär att en individs totala situation och omgivning ska beaktas i skilda behandlings- och servicesammanhang. För att underlätta ett sådant förhållningsätt skulle huvudansvaret för socialtjänsten ligga på en nämnd. Socialtjänstens indelning i verksamhetsnivåer – individinriktade, allmänt inriktade och strukturinriktade insatser – var också ett uttryck för det inflytande helhetssynen hade, liksom socialtjänstlagens karaktär av ramlag.

Sedan år 1992 har kommunerna stor frihet att själva utforma sin nämnd- och förvaltningsorganisation. Det är t.ex. inte längre obligatoriskt att ha en socialnämnd. Att ansvarsfördelningen mellan landsting och kommuner förändrats under 1990-talet har också bidragit till organisatoriska förändringar. Helhetssynen som organisatorisk princip har därför inte samma tyngd som tidigare.

Trots detta är utredningen av den uppfattningen att en helhetssyn med fokus på den enskildes behov fortfarande är en grundläggande utgångspunkt för det sociala arbetet. Socialtjänsten ska ha ett brett perspektiv på enskilda människors situation, problem och resurser. Det gäller att förstå den enskildes situation i förhållande till det sammanhang och den omgivning som han eller hon ingår i eller är en del av. De stödinsatser som behövs ska också ges på sådant sätt att den enskilde kan ta tillvara och utveckla sina egna resurser. Principen om att ta tillvara den enskildes egna resurser äger alltså fortfarande stor giltighet liksom principen om det förebyggande perspektivet i socialt arbete.

Socialtjänstlagens struktur och konstruktion

Under utredningsarbetet har socialtjänstlagens struktur och konstruktion ingående diskuterats och analyserats. Den slutsats utredningen kommit fram till är densamma som socialtjänstkommitténs (SOU 1994:139), nämligen att socialtjänstlagens grundläggande struktur och konstruktion inte bör förändras.

Dess grundläggande karaktär av ramlag ska alltså behållas. De främsta skälen för detta är att den öppna karaktären på bestämmelser i en sådan lag ger utrymme för att anpassa tillämpningen av den till såväl omständigheterna i det enskilda fallet som till samhällsutvecklingen och huvudmannens inflytande.

Men socialtjänstlagen är ingen renodlad ramlag. Den innehåller också bestämmelser som är mer styrande och formella till sin karaktär. Att ha sådana bestämmelser i en ramlag har ibland ifrågasatts med hän visning till det kommunala självbestämmandet. Behov från regeringens och riksdagens sida att särskilt framhålla och genomdriva en viss viljeinriktning eller skapa ett särskilt skydd för vissa personer eller värden kommer dock alltid att finnas. Men också detta är uttryck för den demokratiska process som kommer till uttryck i lagstiftningen. Det bör inte i sig ge anledning till att överge ramlagstekniken och de fördelar den ger så länge inslagen av detaljerad styrning är begränsad. En ramlag för socialtjänsten som anger övergripande ambitioner och mål för vissa verksamheter i socialtjänsten och stödet till vissa grupper i samhället är alltså enligt socialtjänstutredningen att föredra framför en detaljreglering. En sådan lag ger möjligheter att anpassa tillämpningen efter lokala behov och förutsättningar. Men det finns också nackdelar såsom att lagen tillämpas på olika sätt, dvs. med bristande likvärdighet, i skilda delar av landet. En aktiv tillsyn, uppföljning och utvärdering kan motverka och utjämna sådana nackdelar.

En särskild lag om socialbidrag

En förändring i socialtjänstlagens konstruktion bör ändå göras. Socialbidragshandlingen ska visserligen även fortsättningsvis vara en del av socialtjänstens verksamhet, men utredningen föreslår att bestämmelserna om ekonomiskt bistånd i form av socialbidrag lyfts ut ur socialtjänstlagen och regleras i en särskild lag om socialbidrag.

Det främsta skälet för ett sådant förslag är att socialbidraget under 1990-talet mist sin karaktär av tillfälligt ekonomiskt stöd. Antalet personer som är långvarigt beroende av socialbidrag har flerdubblats under detta decennium. Oberoende av konjunkturläget tyder också utvecklingen på att fler människor än för ett tiotal år sedan kommer att vara beroende av socialbidrag för mer varaktiga behov. Socialbidraget kan då också förväntas få en svagare koppling till renodlade sociala problem, medan dess koppling till bristande fotfäste på arbetsmarknad eller utbildning förstärks. Det blir alltså människors försörjningsproblem som står i fokus. Mer generella lösningar som alternativ till socialbidrag torde åtminstone på kort sikt anses alltför kostsamma för att vara reella alternativ.

Många verksamhetsföreträdare har länge förespråkat att socialbidraget organisatoriskt skiljs ut från övrigt socialt arbete. Detta är också vanligt i länder utanför Norden.

Kravet på helhetssyn är inget hinder för en särskild lag om socialbidrag. Det är viktigt att slå fast att de grundläggande värderingar, som gäller för socialtjänstens arbete och som kommer till uttryck i socialtjänstlagens portalparagraf, fortfarande ska ha giltighet för socialbidraget. Dessutom föreslås en övergripande bestämmelse, som anger målinriktningen för lagens tillämpning.

Socialbidraget är och ska vara det yttersta ekonomiska skydds nätet för medborgarna. En viktig uppgift för socialtjänsten är att i nära samverkan med arbetsmarknadsmyndigheter och försäkringskassor stödja enskilda att efter förmåga ta ansvar för sin och sin familjs försörjning. Socialbidraget ska träda in när det inte finns några andra möjligheter till försörjning. Denna princip upprätthålls i dag genom kravet på individuell behovsprövning. Den fyller väl sin funktion och ska gälla också framöver.

Den individuella behovsbedömningen har i vissa fall uppfattats om åldersrelaterad. Exempelvis finns det skäl att ha en särskilt restriktiv hållning vad gäller socialbidrag till ungdomar. Samhällets insatser för unga människor bör koncentreras på områden som stödjer positiva attityder till och ger möjligheter till egenförsörjning.

Bestämmelserna för socialbidraget föreslås utformas som rättighetsbestämmelser. Beslut om socialbidrag ska alltså kunna överklagas med förvaltningsbesvär. Detta är i huvudsak fallet redan i dag och gäller även för socialförsäkringsförmåner.

Begränsningen till socialbidrag för akut tandvård upphör. Det ska vara möjligt att få socialbidrag också för annan tandvård.

En samlad lag om vård och omsorg fordrar en särskild översyn

Äldreomsorg är inget entydigt begrepp. Det används ibland för att beteckna de sociala insatser för äldre som ryms i socialtjänstlagens reglering. Men det är också ett samlande begrepp för olika insatser i form av vård och omsorg som ges till äldre. Det omfattar då både allmänna och individinriktade insatser och såväl sociala som medicinska insatser. I denna betydelse är äldreomsorgen en verksamhet som regleras av två lagar, socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen. Att samla de

bestämmelser som i dag reglerar äldreomsorgen i en särskild vård- och omsorgslag har i olika sammanhang framförts som ett alternativ. Under utredningsarbetet har möjligheterna till en sådan lag analyserats. Men socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen har principiellt olika strukturer och konstruktioner. En förändring i riktning mot en särskild vård- och omsorgslag är en så komplex och omfattande förändring att den fordrar en särskild översyn.

Ändringar i och omredigering av socialtjänstlagen

I socialtjänstlagen regleras socialnämndens (motsvarande) uppgifter i samma omfattning som tidigare med undantag av behovet av ekonomiskt stöd till grundläggande försörjning. Ekonomiskt stöd till vård- och behandlingsinsatser ska alltså prövas enligt socialtjänstlagen. Några förändringar när det gäller socialtjänstens uppgifter att verka för att människor ska ha goda levnadsförhållanden och svara för enskildas behov av upplysningar, råd, stöd, omsorg och vård föreslås i princip inte. Likaså kvarstår bestämmelserna som reglerar omsorg om barn och ungdomar, äldre och personer med funktionshinder och åtgärder för missbrukare. Däremot behöver socialtjänstlagen redigeras om. Detta är en följd av såväl denna utrednings förslag om regleringen av socialbidraget och vissa preciseringar i socialtjänstlagen som tidigare ändringar som gjorts i lagen under årens lopp.

Rättssäkerheten för den enskilde förstärks

I socialtjänstlagen införs en bestämmelse om att den enskilde som har behov av stöd och hjälp, service, vård, omsorg och behandling ska ha rätt till bistånd om behovet inte kan tillgodoses på annat sätt. Det råder också stor samstämmighet om att frågor om enskilda människors rättssäkerhet ska väga tungt. Hur den enskildes rättssäkerhet ska utformas finns det dock skilda uppfattningar om, vilka också varierar över tid, mellan olika samhällssektorer och mellan skilda politiska uppfattningar. Hur rättssäkerheten kommer till uttryck beror slutligen alltid på vilka avvägningar som görs mellan skilda intressen och viljor.

Den prövning och analys som skett inom utredningens ram leder fram till ställningstagandet att den enskildes ställning inom socialtjänsten måste få ett särskilt skydd. Även om lagens materiella bestämmelser är ett skydd i sig för den enskilde, är det inte alltid verkningsfullt i det individuella fallet för att hävda lagens mening mot det offentliga. Det ska därför i alla situationer finnas en möjlighet för enskilda att kunna överklaga biståndsbeslut genom förvaltningsbesvär. För detta talar särskilt att socialtjänsten vänder sig till människor, som av olika skäl kan ha svårt att hävda sin rätt i den offentliga debatten.

– och ska vara lika för alla

Socialtjänstlagen ska alltså innehålla en bestämmelse av rättighetskaraktär för att tillgodose enskildas behov av insatser. Alla medborgare som berörs av lagen ska då också ha samma skydd och rätt till stöd. Utred-

ningen kan inte finna några skäl vare sig för att utmönstra några individers behov av stöd och hjälp bara för att de hänförs till någon särskild grupp eller för att ha olika regler för olika slags insatser.

Prop. 2000/01:80
Bilaga 1

Genom stödet ska den enskilde tillförsäkras en skälig levnadsnivå

Nivån på biståndet har kopplats till begreppet skälig levnadsnivå. Men med ledning av detta begrepp ska inte bara nivån på biståndet, utan också vilken form av insats som kan komma i fråga, bestämmas. Det är inte möjligt att tydligt skilja nivån från innehållet utan att den skäliga levnadsnivån blir ett uttryck också för kvaliteten i insatsen och för vilken ambitionsnivå som kan anses vara rimlig i varje enskilt fall mot bakgrund av rättighetsbestämmelsens syfte.

En bestämmelse av detta slag, dvs. att tillförsäkra den enskilde en skälig levnadsnivå, ska kunna användas även om förutsättningarna förändras genom samhällsutvecklingen. Över tiden ändrade ekonomiska och andra förutsättningar, liksom metodutveckling, som medför ändrade arbetsformer, kräver en generell utformning som tillåter en flexibel uttolkning och användning. Även om nackdelarna med en såväl till nivå som innehåll allmänt hållen bestämmelse är kända ser utredningen i dag inget bättre alternativ för att säkerställa den enskildes behov av stöd än en i lag föreskriven individuell rätt till insats för livsföringen i vissa fall.

Rättigheter och de kommunala resurserna

Både den nya lagen om socialbidrag och den reviderade socialtjänstlagen innebär utökade möjligheter att överklaga för den enskilde.

För båda lagarna ska enligt utredningens uppfattning gälla att det i det enskilda fallet ska tas rimliga hänsyn till kommunens resurser. Ekonomiska restriktioner är ett legitimt intresse som ska få vägas in vid beslut om bistånd.

Stödet för anhöriga/närstående förtydligas i socialtjänstlagen

I samband med att vissa förändringar gjordes i socialtjänstlagen år 1998 infördes en ny bestämmelse om stöd för anhöriga som vårdar närstående som är långvarigt sjuka, gamla eller funktionshindrade. Detta skedde genom ett tillägg i den paragraf (5 § SoL), som reglerar socialtjänstens uppgifter. Anhöriga och andra närstående gör omfattande och mycket betydelsefulla insatser vid vården av äldre och sjuka personer. Att stödja dem i detta arbete är så viktigt att det bör vara en särskilt reglerad skyldighet för kommunen att göra det. Utredningen föreslår att detta sker genom att en ny paragraf införs i socialtjänstlagen, där skyldigheten förtydligas.

Målet för anhörigstödet är enligt utredningens mening trehövdad. Det första handlar om att visa anhörigvårdarna samhällets uppskattning, det andra är att medverka till anhörigvårdares livskvalitet trots deras vårdåtagande och det tredje är att förebygga utbrändhet. I detta sammanhang är det viktigt att framhålla att skyldigheten för kommunerna att ge stöd inte får bli eller upplevas som krav på anhöriga. Det får heller inte inne-

bära att personer med behov av vård och omsorg känner krav på att ta emot vård av anhöriga. Ömsesidigheten i förtroendet vårdtagare – vårdgivare kan inte nog betonas.

Prop. 2000/01:80
Bilaga 1

Särskilda stimulansmedel för att främja metodutvecklingen i det sociala arbetet

Tidiga insatser i form av social rådgivning och personligt stöd är centrala inslag i ett effektivt och framgångsrikt socialt arbete. Det är viktigt att regering och riksdag främjar en fortsatt metodutveckling inom detta område. Detta kan ske genom att Socialstyrelsen får i uppdrag att fördela särskilda stimulansmedel.

Begreppet skälig levnadsnivå fyller väl sin funktion

Utredningsuppdraget har omfattat uppgiften att analysera begreppet skälig levnadsnivå och då behandla frågan om det med hänsyn till den enskildes rättssäkerhet är möjligt att ge kommunerna mer utrymme för lokalt anpassade lösningar.

Begreppet skälig levnadsnivå avser innehåll och nivåer för alla former av bistånd, inte bara det ekonomiska. Socialnämnden kan utfärda rekommendationer eller riktlinjer till vägledning vid biståndsbedömningar om vad som i den egna kommunen är att betrakta som skälig levnadsnivå. Detta gäller med undantag av de preciseringar som gäller för försörjningsstödet. Men begreppets grundläggande betydelse anges i socialtjänstlagens portalparagraf. Oavsett vilka riktlinjer som finns måste en prövning av rätten till bistånd i varje enskild fall alltid ske utifrån den enskildes behov.

En rättsvetenskaplig undersökning av begreppet skälig levnadsnivå inom socialtjänstlagen och motsvarande begrepp i LSS har nyligen presenterats. Efter att ha gått igenom Regeringsrättens domar konstaterar författaren att det från början vaga begreppet skälig levnadsnivå har preciserats genom domstolens avgöranden när det gäller socialbidrag men inte för andra former av bistånd. Utredningens slutsats efter en samlad analys är att lagen i sin nuvarande utformning ger kommunerna ett betydande utrymme för lokalt anpassade lösningar. I detta måste också ligga att domstolarna i valet mellan olika instanser ska ha att väga in kostnadsaspekter när biståndsinsatser vägs mot varandra.

Försörjning

Sambandet mellan socialbidraget och övriga trygghetssystem ska, enligt direktiven, analyseras utifrån övergripande förändringar i samhället under 1990-talet, särskilt när det gäller förändringar i de statliga transfereringarna. Dessutom ska förslag lämnas om hur individ- och familjeomsorgen kan förändras så att den bättre stämmer överens med den avsedda funktionen att främst stödja enskilda med ett individuellt bistånd som är föranlett av tillfälliga sociala eller ekonomiska problem.

Förslagen får inte medföra att de sammantagna offentliga åtagandena utökas. Om detta även avser kostnader bör noteras att utredningen inte kunnat lägga förslag som, utan kostnadskonsekvenser för den offentliga sektorn, påtagligt minskar socialbidragsberoendet. Detta beror i huvudsak på socialbidragets kostnadseffektivitet genom dess träffsäkerhet och den individuella behovsprövningen.

Socialbidraget under 1990-talet – en försörjningskälla

Under 1990-talets första sju år fördubblades kostnaderna, i reala termer, för socialbidraget. Under samma tidsperiod mer än fördubblades den andel hushåll som under flera år var beroende av socialbidrag. Socialbidraget fungerar därmed inte längre enbart som ett yttersta skyddsnät, utan har stor betydelse för många människors försörjning. Den huvudsakliga förklaringen till detta är utvecklingen på arbetsmarknaden med hög arbetslöshet särskilt bland nya invandrare och ungdomar. Att många bland dem inte lyckades etablera sig på arbetsmarknaden medförde i sin tur att de inte omfattades av de försäkringar som byggts upp till skydd för den enskilde vid arbetslöshet och sjukdom.

Den offentliga sektorns svaga budgetssituation till följd av problemen i den svenska ekonomin i början av 1990-talet bidrog också till att socialbidragskostnaderna ökade. Staten tvingades bl.a. sänka nivåerna i socialförsäkringssystemet samtidigt som kommunerna ökade brukaravgifterna, särskilt inom barnomsorgen. Till detta kom att skattepolitiken lades om i början av 1990-talet. Växlingen från direkt till indirekt beskattning kom att missgynna hushåll med låga inkomster.

Det förtjänar att påpekas att utvecklingen med ökade socialbidrag brutits under de senaste två åren. Kostnaderna för socialbidrag var en miljard kronor lägre år 1998 jämfört med år 1997. Detta beror främst på den förbättrade arbetsmarknaden, men kommunernas möjligheter att kräva deltagande i kompetenshöjande åtgärder kan också haft en viss inverkan.

Av samstämmiga uppgifter från kommunföreträdare är det unga människor med förhållandevis goda förutsättningar som fatt arbete, medan många andra är fortsatt beroende av socialbidrag för sin försörjning. Detta gäller särskilt gruppen nya invandrare.

Ett långvarigt beroende av socialbidrag riskerar att påverka den enskildes motivation och förmåga att försörja sig själv. Om det ekonomiska utbytet av arbete uteblir genom höga margineffekter eller om den enskildes kunskaper och färdigheter inte utnyttjas ökar risken att den enskilde anpassar sig till ett liv utanför arbetsmarknaden.

Oroande i detta sammanhang är att många barnfamiljer är långvarigt beroende av socialbidrag. År 1996 levde 120 000 barn i sådana familjer. Hur deras självbild och attityder påverkas finns skäl att fundera över. Oroande är också att en inte obetydlig grupp människor "faller mellan" arbetsförmedling och socialtjänst. De är arbetslösa men bedöms av arbetsförmedlingen som inte förmedlingsbara och får därför ingen eller begränsad service. Socialtjänsten menar ofta att samma personer står till arbetsmarknadens förfogande och därför bör få del av arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

För att minska beroendet av socialbidrag behövs insatser inom flera politikområden inte bara socialpolitiken. Det förslag och de bedömningar som utredningen gör har en socialpolitisk grund, som inte helt kunnat avvägas mot andra berörda områden. Bedömningarna bör därför närmast ses som en katalog över tänkbara förändringar som behöver beredas ytterligare.

– introduktionsersättning i stället för socialbidrag

Utredningen föreslår att det ska vara obligatoriskt för kommunerna att betala ut introduktionsersättning i stället för socialbidrag till skyddsbehövande och andra som omfattas av det kommunala flyktingmottagandet under den tid de introduceras i det svenska samhället. Ofta handläggs det i dag som ett socialbidrag. Men vid handläggningen av introduktionsersättningen ska det vara tydligt att det är en ersättning för det introduktionsprogram den enskilde deltar i och inte ett socialt bidrag.

Om en statlig beskattad introduktionsersättning infördes skulle det bli än tydligare att försörjningsstödet under introduktionstiden inte är ett socialbidrag. Enligt utredningens bedömning finns det skäl att överväga att på längre sikt införa en sådan typ av ersättning till flyktingar som får permanent uppehållstillstånd. Den skulle kunna utbetalas under en tvåårsperiod och inte prövas mot andra inkomster. Ersättningen bör inte kvalificera till ersättningar inom socialförsäkringssystemet eller räknas som kvalifikationstid för arbetslöshetsersättning. En introduktionsersättning av detta slag skulle stärka flyktingarnas möjlighet att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden. Men det är en relativt kostnadskrävande reform.

– förändringar i vissa transfereringar

Mot bakgrund av vissa beräkningar inom ramen för utredningsarbetet bedömer utredningen att förändringar i vissa transfereringar skulle bidra till att minska beroendet av socialbidrag. Att höja *studiemedlen till studerande med barn* är en sådan förändring. Antalet studenter med barn har ökat under 1990-talet. I dagens studiemedelssystem saknas dock möjligheter att utöka studiemedlen genom extra lån eller bidrag för barnfamiljer.

Det långvariga socialbidragsberoendet skulle minska påtagligt om *de lägsta ersättningarna vid deltagande i arbetsmarknadspolitiska åtgärder* höjdes. Det är idag stora skillnader i nivå på ersättning till personer som deltar i olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Många tvingas söka kompletterande socialbidrag för att klara sin försörjning. Det torde vara en dålig användning av offentliga resurser att välja nivåer i försörjningssystemet så att regelmässigt flera delar av den offentliga förvaltningen engageras vid handläggning av en enskilds försörjning vid studier eller annan kompetenshöjande verksamhet.

Under 1990-talet försämrades försörjningssituationen för många barnfamiljer. En höjning av *barndelen i bostadsbidraget* skulle ha en relativt stor effekt på socialbidragskostnaderna. En höjning med 300 kronor per

månad skulle till mer än en tredjedel återvinnas genom sänkta socialbidragskostnader.

Avgifter för barnomsorg bör inte bekostas med socialbidrag. Men i vissa kommuner tillämpas riktlinjer som innebär att så sker i stället för att hushållet får en nedsatt barnomsorgsavgift. Detta strider mot en tidigare rekommendation från Socialstyrelsen. Barnomsorgen är numera en del av utbildningspolitiken och en sådan rekommendation saknar därför lagstöd. I årets vårproposition förutskickade regeringen en s.k. maximitaxareform. Utredningen vill framhålla att det också ur socialbidragssynpunkt finns behov av sänkta avgifter för barnomsorgen. Därför är det väsentligt att förslaget om maximitaxa utformas på sådant sätt att det väger in marginaleffekterna för hushåll med låga och mycket låga inkomster.

Också en vidgad användning av lönesubventioner skulle enligt utredningens bedömning kunna minska det långvariga socialbidragsberoendet. För närvarande ökar lönebidragsanställningar möjligheterna för personer med nedsatt arbetsförmåga, och vissa arbetshandikappade, att få anställning på den öppna marknaden. Våren 1999 var drygt 50 000 personer anställda med lönebidrag, vilket är en ökning jämfört med år 1997. Men denna utveckling har inte inrymt den grupp som varit långvarigt beroende av socialbidrag, dvs. i regel personer som har stora svårigheter på arbetsmarknaden men oftast varken är arbetshandikappade eller har nedsatt arbetsförmåga.

Utvidgade kriterier för anställning med lönesubvention skulle kunna spela en viktig roll för att underlätta introduktionen på arbetsmarknaden. Kriterierna skulle vara andra än de som gäller för lönebidrag till arbetshandikappade. Det klart uttalade syftet skulle vara att den är en övergång till ordinarie arbetsmarknad. Bristande kunskaper i svenska kan vara ett sådant kriterium.

– samverkan ger resultat, ytterligare incitament behövs

Att hjälp och stödåtgärder till en enskild genomförs på ett samordnat sätt är viktigt för att det ska leda till avsett resultat. Många försök med samverkan har genomförts och det är sannolikt att samverkan mellan den offentliga sektorns skilda delar minskar socialbidragsberoendet. Men det kan och bör göras mer för att stimulera samverkan. Så kan t.ex. *arbetsförmedlingsnämndernas roll utvidgas och utvecklingsgarantin utvidgas till att omfatta fler kategorier*. Redan idag har nämnderna ett uttryckligt ansvar inom ramen för utvecklingsgarantin. En annan uppgift är att ansvara för att en individuell handlingsplan upprättas. Det som utmärker utvecklingsgarantin är gränsöverskridandet mellan utbildning, personlig utveckling och arbete. Den arbetslöses idéer står i centrum och får möjlighet att utvecklas. Det är naturligt att arbetsförmedlingsnämnderna får ett utökat ansvar i linje med ansvaret inom ramen för utvecklingsgarantin.

Det bör vara möjligt för en kommun att ordna försörjning via en *särskild aktiveringsersättning* i stället för socialbidrag till personer som deltar i aktiveringsprogram som ordnas av kommunen eller av kommunen i samverkan med arbetsförmedlingen. Detta är idag inte möjligt enligt principen om fikabehandling i kommunallagen. Ersättningsnivå

Organisation av och metoder vid socialbidragshandläggning har betydelse för kostnaderna

Flera studier under senare år har visat att socialbidragskostnaderna inte enbart beror på strukturella faktorer. Hur kommunerna organiserar handläggningen och vilka arbetsmetoder som tillämpas spelar också in och kan förklara en del av variationerna i socialbidragskostnader mellan skilda kommuner. Dessa frågor bör ägnas ökad uppmärksamhet i kommunerna.

Ekonomisk trygghet för vissa äldre invandrare m.fl.

Bland människor som till följd av låg eller ingen pension har svårt att försörja sig återfinns de som kommit till Sverige vid relativt hög ålder från länder utanför EU och som beviljats permanent uppehållstillstånd enligt 2 kap. 4 § utlänningslagen. Enligt tilläggsdirektiv (Dir. 1998:70) ska förslag lämnas till hur deras ekonomiska trygghet ska utformas.

För att tillförsäkra den som är bosatt i Sverige och 65 år eller äldre en grundläggande försörjning föreslås att ett äldreförsörjningsstöd införs. Det ska regleras i en särskild lag och finansieras av staten.

Grundläggande krav som ställs på äldreförsörjningsstödet och som påverkat utformningen är att det

- bygger på krav på bosättning,
- gäller lika för alla,
- innebär en individuell behovsprövning,
- tillförsäkrar den enskilde en skälig levnadsnivå,
- har karaktären av en social hjälpförmån snarare än en trygghetsförmån och
- är enkelt att administrera och kontrollera.

Lagen om försörjningsstöd till äldre är inte tänkt att kompensera dem som väljer att använda sig av ålderspensionssystemets möjligheter att anpassa pensionsutbetalningarna efter personliga önskemål. Äldreförsörjningsstödet ska heller inte kunna utnyttjas för att kompensera ett tidigt eller partiellt uttag enligt de möjligheter som pensionsbestämmelserna ger utrymme för. För att förhindra detta måste undantagsbestämmelser fastställas. Den som inte har tillgodoräknats pensionsrätt eller vars pensionspoäng har reducerats på grund av att han eller hon inte betalat sina avgifter fullt ut ska heller inte ha rätt till äldreförsörjningsstöd.

Äldreförsörjningsstödet föreslås administreras av Riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna. Ansökan om stöd ska lämnas personligen till försäkringskassan, som både prövar och beslutar om ärendet. Stöd kan beviljas för högst tolv sammanhängande månader. För tid därefter krävs en ny ansökan.

På kort sikt beräknas kostnaderna för äldrestödet uppgå till 700 miljoner kronor. Samtidigt beräknas kommunernas socialbidragskostnader minska med 500 miljoner kronor. På något längre sikt be-

räknas ytterligare kostnader på mellan 40 och 200 miljoner kronor att tillkomma. Finansieringsförslag har presenterats.

Prop. 2000/01:80
Bilaga 1

Socialtjänstens finansiering

I utredningens uppdrag ingår att analysera eventuella behov av att förändra principerna för socialtjänstens finansiering för att få till stånd en mer långsiktig stabilitet i resurserna inom socialtjänstens omsorgsområden. Några konkreta förslag läggs inte fram när det gäller finansieringsfrågorna. Däremot diskuteras behovet av ett ökat statligt ansvar för socialbidragskostnaderna.

Ett generellt finansiellt stöd

En grundläggande princip för statens bidrag till kommunerna är att de inte riktas till någon särskild verksamhet. Skälet för detta är uppfattningen att kommunala verksamheter bedrivs bättre och effektivare om de så långt möjligt styrs av lokalpolitiska överväganden mot bakgrund av mål som formulerats på nationell nivå. Därför finns det heller ingen statlig finansiering direkt riktad till socialtjänsten. Ett annat viktigt skäl för generella statsbidrag är att de ger en bättre överblick och kontroll över den samlade kommunala verksamheten.

Det kommunala statsbidrags- och utjämningsystemet består av tre delar; ett invånarbaserat statsbidrag, en långtgående inkomstutjämning och en kostnadsutjämning. Det förstnämnda innebär att knappt 6 000 kronor per invånare lämnas till kommunerna. Inkomstutjämningen medför en omfördelning av medel mellan kommunerna på ca åtta miljarder kronor. Kostnadsutjämningen ska utjämna strukturella behovs- och kostnadsskillnader mellan kommunerna. De ska i princip neutralisera kostnadsskillnader som kommunerna själva inte kan påverka. Det finns 15 delmodeller inom kostnadsutjämningen där bl.a. individ- och familjeomsorgen liksom äldreomsorgen ingår.

Vissa riktade statsbidrag

I vissa fall förekommer riktade statsbidrag trots att den generella finansieringen är grundprincipen. De riktade bidragen motiveras med att verksamheterna är så speciella att generella finansieringsformer inte anses lämpliga. Ett exempel på detta är flyktingmottagandet. Andra är riktade statsbidrag för arbetsmarknadspolitiska åtgärder, där kommunerna har en central roll som arbetsgivare, och med särskilda utbildningsinsatser för vuxna, bl.a. kunskapslyftet.

Kopplingen mellan resurs- och behovsutveckling

Vid årliga överläggningar mellan representanter för regeringen och kommunerna bedöms för varje sektor hur stort resursutrymmet är. Däremot finns det i statsbidrags- och utjämningsystemen som sådana inga automatiskt verkande mekanismer för att anpassa resurserna till behovs-

utvecklingen. Den enda automatiskt rörliga delen i det kommunala finansieringssystemet är därför skattebasen. För att öka resurserna på annat sätt krävs alltså särskilda beslut av statsmakterna eller kommunerna själva, t.ex. beslut om att höja anslaget till de generella statsbidragen och beslut om att höja den kommunala skattesatsen.

Detta innebär bl.a. att det finns ett negativt samband mellan förändringar i skattebasen och förändringar i behovet av socialbidrag. Även om behoven inom övrig individ- och familjeomsorg inte följer samma mönster som socialbidragen påverkas de i viss mån av det samhällsekonomiska tillståndet. Sannolikt finns det också här ett liknande negativt samband som mellan skattebas och socialbidrag. När det gäller äldre- och handikappomsorgerna är det däremot svårt att se några kortsiktiga kopplingar mellan skattebas och behovsutveckling. Istället har demografiska faktorer en kraftig påverkan på behovsutvecklingen.

Det är huvudsakligen kostnaderna för socialbidragen som är problematiska genom att de inte är stabila i ett kortare tidsperspektiv. I den mån denna instabilitet inte följer tydliga mönster som går att förutse försämras kommunernas planeringsförutsättningar.

Ett ökat statligt ansvar för socialbidragskostnaderna bör övervägas

Det finns skäl att staten och kommunerna bör dela på ansvaret för variationer i kostnaderna för socialbidragen. Det är främst tre skäl som talar för detta. Det första har samband med de förslag som utredningen lägger fram när det gäller lagregleringen av socialbidragen. Det andra skälet är det starka samband som finns mellan det statliga trygghetssystemet och kommunernas kostnader för socialbidragen och det tredje är att variationerna i ekonomin får effekter för socialbidragskostnaderna.

Det finns olika modeller för hur ett delat ekonomiskt ansvar kan utformas, t.ex. riktade statsbidrag, formaliserade förhandlingar och en "särskild påse" i kombination med formaliserade förhandlingar. Den förstnämnda modellen medför risker för att insatser för att underlätta för långvarigt socialbidragsberoende att bli självförsörjande inte prioriteras. Nackdelarna med denna modell överväger fördelarna. De andra två modellerna har såväl för- som nackdelar, där kopplingen mellan kommunernas kostnader för socialbidragen och statsbidragen är tydligast i den sistnämnda.

Samverkan och gemensamt ansvar

Det är utredningens uppfattning att frågorna om socialtjänstens finansiering till inte oväsentlig del handlar om samordning av de resurser som finns hos flera offentliga aktörer. Socialtjänstens verksamhetsområde tangerar såväl statlig som landstingskommunal verksamhet. En god samverkan bör leda till en effektiv användning av de tillgängliga resurserna.

Utvecklingen i samhället under 1990-talet har dock kommit att innebära att fördelningen av ansvaret inom den offentliga sektorn för försörjningsfrågorna har blivit otydligare. Utredningens bedömning om ett ökat statligt ansvar för socialbidragskostnaderna ska ses mot den bakgrunden.

Ett delat ansvar bör öka förutsättningarna för att den offentliga sektorns olika delar ska uppfatta försörjningsfrågorna som gemensamma.

Problemen att på lång sikt finansiera äldreomsorgen måste bedömas som stora. Detta finansieringsproblem bör mötas bl.a. genom lösningar som ger resurser. Därför måste de offentliga styr- och finansierings-systemen vidareutvecklas, med inriktning på samverkan och gemensamt ansvar, så att de bidrar till att ge goda förutsättningar till försörjning genom arbete för befolkningen i yrkesaktive ålder.

Tillsynen över socialtjänsten

Tillsynen över socialtjänsten utövas av Socialstyrelsen och länsstyrelserna. Länsstyrelserna har det operativa ansvaret för tillsynen. De ska följa socialnämndens tillämpning av lagen och se till att den fullgör sina uppgifter på ett ändamålsenligt sätt.

Socialstyrelsens tillsynsroll när det gäller socialtjänsten är att samordna, följa upp och utvärdera socialtjänsten. Styrelsen strävar också efter att i samråd med länsstyrelserna utveckla enhetliga tillsynssystem och strukturer för tillsyn. Socialstyrelsen har vidare det direkta ansvaret för tillsynen över hälso- och sjukvården.

Regering och riksdag har i olika sammanhang uttalat att tillsynen över socialtjänsten behöver effektiviseras. Det gäller framför allt tillsynen över äldreomsorgen och stödet till personer med psykiska funktionshinder. Socialutskottet har efterlyst en skarpare tillsyn som inriktas på frågor om laglighet och rättssäkerhet och på att säkra kvaliteten i vården och omsorgen (bet. 1996/97:SoU13). Riksdagen har också givit regeringen tillkänna att den bör överväga om tillsynen kan läggas på en och samma myndighet för såväl socialtjänsten som hälso- och sjukvården för att på så sätt skapa en slagkraftigare organisation.

Tillsynsbegreppet förtydligas

Begreppet tillsyn är inte enhetligt. Det är inte klart avgränsat mot andra närliggande begrepp såsom uppföljning och utvärdering. I detta betänkande används begreppet tillsyn för att beteckna kontroll av rättssäkerhet och laglighet i individärenden och verksamheter. Tillsynen görs i förhållande till lagens mål och bestämmelser. Uppföljning är en kontinuerlig eller regelmässig produktion av data om vissa verksamheter. Utvärdering är att analysera och värdera resultatet av verksamheten i relation till fastställda mål. Utvärderingen grundas bl.a. på uppgifter från uppföljning och tillsyn.

För att klargöra att tillsyn enligt socialtjänstlagen handlar om kontroll av laglighet och rättssäkerhet i individärenden och verksamheter i förhållande till lagens mål och bestämmelser föreslås innebörden i begreppet bli lagreglerad. Laglighetskontrollen ska också omfatta kontroll av att det i verksamheterna finns ett väl fungerande kvalitetssystem med regler för kvalitetssäkring.

Inom ramen för utredningsarbetet har olika organisatoriska alternativ för att få en mer samordnad tillsyn över socialtjänst och hälso- och sjukvård skisserats och analyserats. Varje sådant alternativ har sina för och nackdelar. Utredningen är inte beredd att i detta sammanhang föreslå en så omfattande omorganisation av den statliga tillsynen över socialtjänsten och hälso- och sjukvården att all tillsyn över dessa verksamheter samordnas.

Den lösning utredningen föreslår bygger i stället på att den nuvarande ordningen behålls tills vidare. Länsstyrelserna är alltså operativt ansvariga för tillsynen över socialtjänsten och Socialstyrelsen operativt ansvarig för hälso- och sjukvården. Men för att åstadkomma en bättre samordning ska Socialstyrelsen ha en tydlig vägledande roll vid tillsynen av socialtjänsten. Det innebär att styrelsen ska ha en formell rätt att styra länsstyrelsernas tillsynsverksamhet på sådant sätt att en reell samordning i praktiken kan ske. Detta är framför allt viktigt när det gäller tillsynsinsatser inom boendeformer för äldre, bostäder med särskild service för funktionshindrade och hemtjänst för äldre och personer med funktionshinder. På så sätt är det möjligt att tillgodose önskemålen om att samordna tillsynen över socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Såväl kommunen eller den enskilde vårdgivaren som vårdtagaren kan möta en gemensam statlig tillsynsgrupp.

Tillsynsinstrumenten utökas och förstärks

Utredningen föreslår också att en författningsreglerad möjlighet för länsstyrelserna att inspektera all verksamhet inom socialtjänsten införs. Dessutom ska länsstyrelserna få möjlighet att meddela förelägganden för att avhjälpa missförhållanden. När tillsynen gäller sådana verksamheter där sociala och medicinska insatser ges parallellt ska även Socialstyrelsen kunna ge förelägganden.

Utan vårdtagarnas medgivande får inspektioner inte ske i deras bostäder. Vårdrum vid kommunala och enskilda sjukhem liksom rum i andra boendeformer eller bostäder med särskild service räknas som vårdtagarnas bostäder, varför samtycke krävs. Men detta torde knappast vålla några problem i praktiken. Om den enskilde själv på grund av sitt fysiska eller psykiska tillstånd inte kan lämna sitt medgivande kan en nära anhörig eller god man sannolikt bedöma hur den enskilde skulle vilja ha det om han eller hon själv kunde bestämma.

Redan i dag har länsstyrelserna med stöd av socialtjänstlagen möjligheter att utfärda förelägganden, med eller utan vite, och besluta om att förbjuda verksamheter när det gäller sådana som drivs i enskild regi men också i hem för vård eller boende som drivs av kommunen. Denna möjlighet föreslås nu utvidgas till att gälla hela socialtjänstområdet oavsett verksamheternas driftform. Det skulle göra det lättare att komma till rätta med missförhållanden som uppdragas i samband med besök eller inspektioner vid särskilda boendeformer för äldre och bostäder med särskild service för funktionshindrade. Förelägandet föreslås också kunna kom-

bineras med vite i de fall tillsynsmyndigheten anser att det är nödvändigt för att föreläggandet ska bli åtlämnat.

Prop. 2000/01:80
Bilaga 1

Särskilda brukarråd inrättas

Länsstyrelserna och Socialstyrelsens regionala enheter har i dag god insikt om hur tillsyn bör bedrivas. Men de kan inte ha sådan total överblick att de alltid upptäcker vad som kan kräva särskild uppmärksamhet från deras sida. Här kan särskilda brukarråd spela en roll. Utredningen föreslår därför att särskilda brukarråd inrättas som kan stödja länsstyrelserna och Socialstyrelsens regionala enheter när det gäller att bedöma vilka verksamheter som kräver särskild uppmärksamhet från staten. Brukarråden ska alltså informera om människors sociala situation och lämna förslag till myndigheterna om områden som kan vara angelägna att granska.

Förslag till
Lag om ändring i Socialtjänstlagen (1980:620)

Härigenom föreskrivs följande i fråga om socialtjänstlagen (1980:620)¹

dels att 6 a–g §§, 69 b skall upphöra att gälla,

dels att nuvarande² 6 h §, skall betecknas 15 §, att nuvarande 7 och 7 a §§ skall betecknas 6 och 7 §§, att nuvarande 8 a § skall betecknas 12 §, att nuvarande 11–12 a §§ skall betecknas 16–18 §§, att nuvarande 20 a–28 §§ skall betecknas 21–31 §§, att nuvarande 30–40 §§ skall betecknas 32–43 §§, att nuvarande 47–66 §§ skall betecknas 44–67 §§, att nuvarande 67–68 §§ skall betecknas 75–76 §§, att nuvarande 69–69 a §§ skall betecknas 68–69 §§, att nuvarande 69 c § skall betecknas 70 §, att nuvarande 70 a–70 c § skall betecknas 71–73 §§, att nuvarande 71–78 §§ skall betecknas 80–93 §§,

dels att 3, 5 och 10 §§ skall ha följande lydelse,

dels att de nya 11 §, 25–26 §§, 32–33 §§, 35–40 §§ 44–45 §§, 49 §, 53–54 §§, 59 §, 61 §, 68–78 §§, samt rubriken före 11 § skall ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före 6 skall sättas närmast före 14, att rubriken närmast före 7 skall sättas närmast före 6, att rubriken närmast före 11 skall sättas närmast före 16, att rubriken närmast före 12 skall sättas närmast före 17, att rubriken närmast före 21 skall sättas närmast före 22, att rubriken närmast före 22 skall sättas närmast före 24, att rubriken närmast före 25 skall sättas närmast före 28, att rubriken närmast före 33 skall sättas närmast före 35, att rubrikerna närmast före 38 skall sättas närmast före 41, att rubriken närmast före 47, skall sättas närmast före 44, att rubriken närmast före 50 skall sättas närmast före 47, att rubriken närmast före 59 skall sättas närmast före 58, att rubriken närmast före 67 skall sättas närmast före 74, att rubriken närmast före 69 skall ställas närmast före 68, att rubrikerna närmast före 71 skall ställas närmast före 80, att rubriken närmast före 71 a skall ställas närmast före 81, att rubriken närmast före 71 b skall ställas närmast före 82, att rubriken närmast före 72 skall ställas närmast före 84, att rubriken närmast före 73 skall ställas närmast före 87, att rubriken närmast före 75 skall ställas närmast före 90, att rubriken närmast före 77 skall ställas närmast före 92, att rubriken närmast före 78 skall ställas närmast före 93,

dels att det i lagen skall införas nya paragrafer 13–15 §§, 29 §, 41–45 §§, 79 §, 85 §, 87–88 §§, 90 § av följande lydelse.

¹ Lagen omtryckt 1988:871.

² Senaste lydelse av 6 h § 1997:740, 7 a §, 35, 71 a § 1998:855, 8 a § 1998:409, 11-12 a §§ 65 b § 1999:48, 20 a §, 71 b § 1993:390, 21 § 1990:1403, 21 a § 1994:1098, 23 §, 27 §, 30, 33 §, 33 a §, 37 §, 47 §, 50–52 §§, 68–71 §§, 72 b §, 75 § 1997:313, 23 a § 1993:1, 25 §, 31 § 1997:193, 28 §, 32 §, 49 § 1990:53, 34 § 1987:377, 36 § 1997:1091, 38–39 §§, 76–77 §§ 1991:1667, 48 § 1998:323, 53 §, 55 § 1986:1186, 54 §, 65, 72 a § 1997:1229, 57 § 1992:1071, 60 §, 62 § 1990:789, 61 § 1998:719, 53 § 1995:608, 65 a § 1998:615, 66 § 1991:526, 71 c § 1996:140, 73-74 a §§ 1998:384, 78 § 1987:380.

3 §³

Kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver.

Detta ansvar innebär ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän.

I fråga om den som omfattas av lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. finns särskilda bestämmelser i den lagen.

I 6 h och 72 a §§ finns föreskrifter om ansvar i vissa fall för annan kommun än den i vilken den enskilde vistas.

I 15 och 85 §§ finns föreskrifter om ansvar i vissa fall för annan kommun än den i vilken den enskilde vistas.

5 §⁴

Till socialnämndens uppgifter hör att göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen, medverka i samhällsplaneringen och i samarbete med andra samhällsorgan, organisationer, föreningar och enskilda främja goda miljöer i kommunen,

informera om socialtjänsten i kommunen,

genom uppsökande verksamhet och på annat sätt främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden,

svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det.

svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det.

Socialnämnden bör genom stöd och avlösning underlätta för dem som vårdar närstående som är långvarigt sjuka eller äldre eller som har funktionshinder.

10 §⁵

Socialnämnden bör genom hemtjänst, dagverksamheter eller annan liknande social tjänst underlätta för den enskilde att bo hemma och att ha kontakt med andra.

Nämnden bör även i övrigt tillhandahålla sociala tjänster genom rådgivningsbyråer, socialcentraler och liknande, social jour eller annan därmed jämförlig verksamhet.

Nämnden kan utse en särskild person (kontaktperson) eller en familj med uppgift att hjälpa den enskilde och hans närmaste i personliga angelägenheter, om den enskilde begär eller samtycker till

³ Senaste lydelse 1997:313.

⁴ Senaste lydelse 1997:313.

⁵ Senaste lydelse 1998:855.

det. För barn som inte har fyllt 15 år får kontaktperson utses endast om barnets vårdnadshavare begär eller samtycker till det. Har barnet fyllt 15 år får kontaktperson utses endast om barnet självt begär eller samtycker till det.

Speciella riktlinjer för socialnämndens verksamheter

11 §⁶

Socialnämnden skall genom stöd och avlösning underlätta för dem som vårdar närstående.

13 §⁷

Nämnden kan utse en särskild person (kontaktperson) eller en familj med uppgift att hjälpa den enskilde och hans närmaste i personliga angelägenheter, om den enskilde begär eller samtycker till det. För barn som inte har fyllt 15 år får kontaktperson utses endast om barnets vårdnadshavare begär eller samtycker till det. Har barnet fyllt 15 år får kontaktperson utses endast om barnet självt begär eller samtycker till det.

14 §⁸

Den som inte själv kan tillgoda sina behov för sin livsföring eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden.

Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans eller hennes resurser att leva ett självständigt liv.

Särskilda bestämmelser om ekonomiskt stöd i form av socialbidrag finns i lagen om socialbidrag (1999:00).

⁶ Senaste lydelse 1999:48.

⁷ Tidigare 13 § upphävd genom 1997:1229.

⁸ Tidigare 14 § upphävd genom 1997:1229.

15 §⁹

En person som önskar flytta till en annan kommun, men till följd av ålderdom, funktionshinder eller allvarlig sjukdom har ett varaktigt behov av omfattande vård- och omsorgsinsatser och därför inte kan bosätta sig där utan att inflyttningsskommunen erbjuder behövliga insatser, får hos den kommunen ansöka om sådana insatser som avses i 6 f §. En sådan ansökan skall behandlas som om den enskilde var bosatt i inflyttningsskommunen.

Det förhållandet att sökandens behov är tillgodosedda i hemkommunen får inte beaktas vid prövning enligt första stycket.

På begäran av inflyttningsskommunen är hemkommunen skyldig att bistå den förra kommunen med den utredning som kan behövas för bedömningen av ansökan.

En person som önskar flytta till en annan kommun, men till följd av ålderdom, funktionshinder eller allvarlig sjukdom har ett varaktigt behov av omfattande vård- och omsorgsinsatser och därför inte kan bosätta sig där utan att inflyttningsskommunen erbjuder behövliga insatser, får hos den kommunen ansöka om sådana insatser enligt 14 §. En sådan ansökan skall behandlas som om den enskilde var bosatt i inflyttningsskommunen.

25 §¹⁰

Varje kommun ansvarar för att det finns tillgång till familjehem och hem för vård eller boende för enskilda och familjer som behöver vårdas och bo utanför det egna hemmet. Enligt 23 a § skall dock behovet av vissa hem tillgodoses av staten.

Varje kommun ansvarar för att det finns tillgång till familjehem och hem för vård eller boende för enskilda och familjer som behöver vårdas och bo utanför det egna hemmet. Enligt 26 § skall dock behovet av vissa hem tillgodoses av staten.

26 §¹¹

Behovet av sådana hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt 22 och 23 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall skall tillgodoses av staten. Statens institutionsstyrelse är central förvaltningsmyndighet för dessa hem. Styrelsen leder och har tillsyn över verksamheten vid hemmen.

Staten kan om det finns särskilda skäl för det genom avtal uppdra åt ett landsting eller en kommun att inrätta och driva hem som avses i första stycket.

För vård i ett sådant hem som avses i första stycket får avgift tas ut av den kommun som begärt placeringen.

Bestämmelserna i 24 § gäller även i fråga om vård i hem som avses i denna paragraf.

Bestämmelserna i 27 § gäller även i fråga om vård i hem som avses i denna paragraf.

⁹ Senaste lydelse 1997:740.

¹⁰ Senaste lydelse 1997:193.

¹¹ Senaste lydelse 1993:1.

29 §¹²

Socialnämnden skall medverka till att de underåriga som avses i 25 § får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden, verka för att de får lämplig utbildning och lämna vårdnadshavarna och dem som vårdar sådana underåriga råd, stöd och annan hjälp som de behöver.

Socialnämnden skall medverka till att de underåriga som avses i 28 § får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden, verka för att de får lämplig utbildning och lämna vårdnadshavarna och dem som vårdar sådana underåriga råd, stöd och annan hjälp som de behöver.

32 §¹³

Ett medgivande enligt 25 § *första stycket* meddelas av socialnämnden i vårdnadshavarens hemkommun. Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden informera och samråda med den kommunen innan den fattar sitt beslut.

Ett medgivande enligt 28 § *första stycket* meddelas av socialnämnden i vårdnadshavarens hemkommun. Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden informera och samråda med den kommunen innan den fattar sitt beslut.

Ett medgivande enligt 25 § *tredje stycket* och ett samtycke enligt 25 § *femte stycket* meddelas av socialnämnden i den eller de sökandes hemkommun.

Ett medgivande enligt 28 § *tredje stycket* och ett samtycke enligt 28 § *femte stycket* meddelas av socialnämnden i den eller de sökandes hemkommun.

Den nämnd som har lämnat medgivande enligt 25 § fullgör skyldigheterna enligt 26 §. I de fall samtycke enligt 25 § *femte stycket* lämnats av socialnämnden i en annan kommun fullgör i stället den nämnden skyldigheterna enligt 26 §.

Den nämnd som har lämnat medgivande enligt 28 § fullgör skyldigheterna enligt 29 §. I de fall samtycke enligt 28 § *femte stycket* lämnats av socialnämnden i en annan kommun fullgör i stället den nämnden skyldigheterna enligt 29 §.

33 §¹⁴

Enskilda personer eller sammanslutningar får inte bedriva verksamhet som syftar till att förmedla underåriga till hem som avses i 25 §.

Enskilda personer eller sammanslutningar får inte bedriva verksamhet som syftar till att förmedla underåriga till hem som avses i 28 §.

Om rätt för auktoriserade sammanslutningar att i vissa fall förmedla barn från utlandet för adoption finns bestämmelser i lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling.

35 §¹⁵

Socialnämnden får, i andra fall än som avses i 33 a §, återkräva

Socialnämnden får, i andra fall än som avses i 36 §, återkräva

¹² Tidigare 29 § upphävd genom 1990:53.

¹³ Senaste lydelse 1997:313.

¹⁴ Senaste lydelse 1997:313.

¹⁵ Senaste lydelse 1998:855.

försörjningsstöd som den enskilde har erhållit enligt 6 b § endast om det har lämnats

1. som förskott på en förmån eller ersättning,

2. till den som är indragen i arbetskonflikt, eller

3. till den som på grund av förhållanden som han eller hon inte kunnat råda över hindrats från att förfoga över sina inkomster och tillgångar.

Har ekonomisk hjälp lämnats med stöd av 6 g §, får socialnämnden återkräva hjälpen, om den har getts under villkor om återbetalning.

Beslut som avser ekonomisk hjälp som kan komma att återkrävas enligt denna paragraf skall vara skriftligt. Beslutet skall innehålla uppgift om den eller de omständigheter som enligt denna paragraf utgör grund för återbetalningsplikten. Beslutet skall delges den enskilde.

ekonomiskt bistånd som den enskilde har erhållit enligt 14 § om det har getts under villkor om återbetalning.

36 §¹⁶

Om någon genom oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att lämna uppgifter eller på annat sätt förorsakat att ekonomiskt bistånd enligt 6 b eller 6 g § utgått obehörigen eller med för högt belopp, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket.

Om någon i annat fall än som avses i första stycket uppburit sådant ekonomiskt bistånd obehörigen eller med för högt belopp och skäligen borde ha insett detta, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket.

Om någon genom oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att lämna uppgifter eller på annat sätt förorsakat att ekonomiskt bistånd enligt 14 § utgått obehörigen eller med för högt belopp, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket.

37 §¹⁷

Stöd- och hjälpinsatser av behandlingskaraktär medför inte kostnadsansvar för den enskilde vårdtagaren. Kommunen får dock, utom beträffande underårig, ta ut ersättning för uppehållet av den som på grund av missbruk av alkohol, narkotika eller därmed jämförbara medel får vård eller behandling i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem. Regeringen bemyndigas meddela föreskrifter om den högsta ersättning som får tas ut för varje dag. För andra stöd- och hjälpinsatser än som angetts nu får kommunen ta ut skälig ersättning.

Om en underårig genom socialnämndens försorg får vård i ett annat hem än det egna, är föräldrarna skyldiga att i skälig utsträckning delta i

¹⁶ Senaste lydelse 1997:1091.

¹⁷ Senaste lydelse 1997:313.

kommunens kostnader enligt grunder som regeringen föreskriver Socialnämnden får i sådant fall uppbära underhållsbidrag som avser den underåriga.

Bestämmelserna i första stycket gäller inte i fråga om tjänst för vilken avgift har bestämts enligt 35 §.

Bestämmelserna i första stycket gäller inte i fråga om tjänst för vilken avgift har bestämts enligt 38 §.

38 §¹⁸

För familjerådgivning, hemtjänst, verksamhet för barn och ungdom enligt 12 § som inte är stöd- och hjälpinsatser av behandlingskaraktär, sådant boende som avses i 20 § andra stycket eller 21 § tredje stycket eller annan liknande social tjänst får kommunen ta ut skäliga avgifter enligt grunder som kommunen bestämmer. Avgifterna får dock inte överstiga kommunens självkostnader.

För familjerådgivning, hemtjänst, verksamhet för barn och ungdom enligt 17 § som inte är stöd- och hjälpinsatser av behandlingskaraktär, sådant boende som avses i 20 § andra stycket eller 22 § tredje stycket eller annan liknande social tjänst får kommunen ta ut skäliga avgifter enligt grunder som kommunen bestämmer. Avgifterna får dock inte överstiga kommunens självkostnader.

Avgifter för hemtjänst får inte, tillsammans med avgifter som avses i 26 § tredje stycket hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), uppgå till så stort belopp att den enskilde inte förbehålls tillräckliga medel för sina personliga behov, boendekostnad och andra normala levnadskostnader. När avgifterna fastställs skall kommunen försäkra sig om att omsorgstagarens make eller sambo inte drabbas av en oskäligt försämrad ekonomisk situation.

39 §¹⁹

Vill socialnämnden föra talan om ersättning som en enskild inte betalar godvilligt för ekonomisk hjälp som avses i 33 eller 33 a § eller för kostnad som kommunen har haft enligt 34 § första eller andra stycket, skall talan väckas hos länsrätten inom tre år från det kommunens kostnad uppkom. Talan väcks vid den länsrätt inom vars domkrets den enskilde är bosatt.

Vill socialnämnden föra talan om ersättning som en enskild inte betalar godvilligt för ekonomisk hjälp som avses i 35 eller 36 § eller för kostnad som kommunen har haft enligt 37 § första eller andra stycket, skall talan väckas hos länsrätten inom tre år från det kommunens kostnad uppkom. Talan väcks vid den länsrätt inom vars domkrets den enskilde är bosatt.

Talan om ersättning får inte bifallas, om den ersättningskyldige genom att återbetala kostnaden eller en del av denna kan antas bli ur stånd att klara sin försörjning eller sin dagliga livsföring i övrigt eller annars synnerliga skäl talar mot bifall till ersättningsanspråket

¹⁸ Senaste lydelse 1991:1667.

¹⁹ Senaste lydelse 1997:1091.

40 §²⁰

Socialnämnden får helt eller delvis efterge den ersättningsskyldighet som avses i 33 och 33 a §§ samt 34 § första och andra styckena.

Socialnämnden får helt eller delvis efterge den ersättningsskyldighet som avses i 35 och 36 § samt 37 § första och andra styckena.

44 §²¹

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får ges endast åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller ersättare i nämnden i ärenden som ankommer på nämnden enligt 25 första–fjärde styckena och 28 § denna lag, 4 och 6 §§, 11 § första och andra styckena, 13 §, 14 § tredje stycket, 21, 22, 24, 26, 27 och 43 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt 11 och 13 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får ges endast åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller ersättare i nämnden i ärenden som ankommer på nämnden enligt 28 § första–fjärde styckena och 31 § denna lag, 4 och 6 §§, 11 § första och andra styckena, 13 §, 14 § tredje stycket, 21, 22, 24, 26, 27 och 43 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt 11 och 13 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Första stycket gäller även i ärenden enligt 25 § femte stycket om samtycke vägras och beslut enligt 36 § om att föra talan om återkrav enligt 33 a §.

Första stycket gäller även i ärenden enligt 28 § femte stycket om samtycke vägras och beslut enligt 39 § om att föra talan om återkrav enligt 36 §.

45 §²²

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får när det gäller föräldrabalken avse endast uppgifter som anges i följande lagrum

1 kap. 4 § föräldrabalken,

2 kap. 1, 4-6, 8 och 9 §§ föräldrabalken, dock inte befogenhet enligt 9 § att besluta att inte påbörja utredning eller att lägga ned en påbörjad utredning,

3 kap. 5, 6 och 8 §§ föräldrabalken,

6 kap. 6 §, 14 a § andra stycket och 15 a § andra stycket föräldrabalken,

6 kap. 19 § föräldrabalken beträffande beslut att utse utredare i mål och ärenden om vårdnad, boende eller umgänge,

7 kap. 7 § föräldrabalken beträffande godkännande av avtal om att underhållsbidrag skall betalas för längre perioder än tre månader,

11 kap. 16 § andra stycket föräldrabalken.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte heller omfatta befogenhet att meddela

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får inte heller omfatta befogenhet att meddela

²⁰ Senaste lydelse 1997:313.

²¹ Tidigare 44 § upphävd genom 1997:313.

²² Tidigare 45 § upphävd genom 1997:313.

beslut i frågor som avses i 27 § denna lag eller att fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 5 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag eller 17 § lagen (1996:1030) om underhållsstöd.

beslut i frågor som avses i 30 § denna lag eller att fullgöra vad som ankommer på nämnden enligt 5 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag eller 17 § lagen (1996:1030) om underhållsstöd.

49 §²³

Socialnämnden är skyldig att slutföra en utredning enligt 50 a § och fatta beslut i ärendet även om den underårige byter vistelsekommun. Detsamma gäller om en utredning inletts enligt 50 § och ärendet avser vård av missbrukare.

Socialnämnden är skyldig att slutföra en utredning enligt 48 § och fatta beslut i ärendet även om den underårige byter vistelsekommun. Detsamma gäller om en utredning inletts enligt 47 § och ärendet avser vård av missbrukare.

Första stycket gäller inte om den nya vistelsekommunen samtycker till att ta över utredningen av ärendet.

53 §²⁴

I ärenden hos socialnämnden som avser myndighetsutövning mot någon enskild skall nämnden tillämpa följande bestämmelser i förvaltningslagen (1986:223):

- 14 § första stycket om en parts rätt att meddela sig muntligen,
- 16 och 17 §§ om en parts rätt att få del av uppgifter,
- 20 § om motivering av beslut,
- 26 § om rättelse av skrivfel och liknande.

Bestämmelserna i 16 och 17 §§ förvaltningslagen gäller dock inte uppgifter som rör någon annan sökande i ett ärende om ett sådant boende som avses i 20 § andra stycket eller 21 § tredje stycket eller om någon annan liknande social tjänst.

Bestämmelserna i 16 och 17 §§ förvaltningslagen gäller dock inte uppgifter som rör någon annan sökande i ett ärende om ett sådant boende som avses i 20 § andra stycket eller 22 § tredje stycket eller om någon annan liknande social tjänst.

Vad som sägs i första stycket gäller också när det är fråga om en ansökan eller ett yttrande till en annan myndighet i ett mål eller ärende som rör myndighetsutövning mot enskild hos denna.

54 §²⁵

Den som enligt vad som sägs i 54 § skall ges tillfälle att yttra sig enligt 17 § förvaltningslagen (1986:223) har rätt att få företräde inför nämnden, om inte särskilda skäl föranleder annat.

Den som enligt vad som sägs i 53 § skall ges tillfälle att yttra sig enligt 17 § förvaltningslagen (1986:223) har rätt att få företräde inför nämnden, om inte särskilda skäl föranleder annat.

Den som ges tillfälle att yttra sig skall underrättas om sin rätt att få företräde inför nämnden.

²³ Senaste lydelse 1990:53.

²⁴ Senaste lydelse 1986:1186.

²⁵ Senaste lydelse 1997:1229.

59 §

Anteckningar och andra uppgifter i en personakt som tillhör socialnämndens personregister skall gallras fem år efter det sista anteckningen gjordes i akten. Gallring skall dock inte ske så länge uppgifter om samma person inte har gallrats av nämnden enligt andra stycket.

Uppgifter i personregister som avses i 59 § första stycket skall gallras fem år efter det att de förhållanden som uppgiften avser har upphört.

Gallringen skall vara avslutad senast kalenderåret efter det att gallringsskyldigheten inträdde.

Uppgifter i personregister som avses i 58 § första stycket skall gallras fem år efter det att de förhållanden som uppgiften avser har upphört.

61 §²⁶

Följande handlingar får inte gallras med stöd av bestämmelserna i 60 § första stycket:

1. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med utredning om faderskap,

2. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med utredning om adoption,

3. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med att en underårig har placerats eller tagits emot i ett hem för vård eller boende, i ett familjehem eller i ett annat enskilt hem som inte tillhör någon av hans föräldrar eller någon annan som har vårdnaden om honom.

Handlingar skall vidare undantas från gallring enligt bestämmelserna i 60 § av hänsyn till forskningens behov i ett representativt urval av kommuner och i övriga kommuner beträffande ett representativt urval av personer.

Följande handlingar får inte gallras med stöd av bestämmelserna i 59 § första stycket:

1. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med utredning om faderskap,

2. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med utredning om adoption,

3. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med att en underårig har placerats eller tagits emot i ett hem för vård eller boende, i ett familjehem eller i ett annat enskilt hem som inte tillhör någon av hans föräldrar eller någon annan som har vårdnaden om honom.

Handlingar skall vidare undantas från gallring enligt bestämmelserna i 59 § av hänsyn till forskningens behov i ett representativt urval av kommuner och i övriga kommuner beträffande ett representativt urval av personer.

68 §²⁷

Ett bolag, en förening, en sällskap, en stiftelse eller en enskild individ får inte utan tillstånd av länsstyrelsen yrkesmässigt bedriva verksamhet i form av

1. hem för vård eller boende,
2. särskilda boendeformer mot-

Ett bolag, en förening, en sällskap, en stiftelse eller en enskild individ får inte utan tillstånd av länsstyrelsen yrkesmässigt bedriva verksamhet i form av

1. hem för vård eller boende,
2. särskilda boendeformer mot-

²⁶ Senaste lydelse 1998:719.

²⁷ Senaste lydelse 1997:313.

svarande sådana som avses i 20 § andra stycket eller 21 § tredje stycket,

3. hem för viss annan heldygnsvård,

4. hem eller öppen verksamhet för vård under en begränsad del av dygnet.

Tillstånd skall sökas hos länsstyrelsen i det län där verksamheten skall bedrivas. Tillstånd behövs inte för sådan verksamhet som kommunen genom avtal enligt 4 § tredje stycket har överlämnat till en enskild att utföra.

svarande sådana som avses i 20 § andra stycket eller 22 § tredje stycket,

3. hem för viss annan heldygnsvård,

4. hem eller öppen verksamhet för vård under en begränsad del av dygnet.

69 §²⁸

Tillstånd att bedriva sådan verksamhet som avses i 69 § får beviljas endast om verksamheten uppfyller kraven på god kvalitet och säkerhet.

Tillstånd får förenas med villkor av betydelse för kvalitet och säkerhet i verksamheten.

Om verksamheten helt eller till väsentlig del ändras eller flyttas, skall nytt tillstånd sökas.

Tillstånd att bedriva sådan verksamhet som avses i 68 § får beviljas endast om verksamheten uppfyller kraven på god kvalitet och säkerhet.

70 §²⁹

Verksamhet för vilken tillstånd krävs enligt 69 § första stycket står under löpande tillsyn av socialnämnden i den kommun där verksamheten är belägen. Nämnden har rätt att inspektera verksamheten och får inhämta de upplysningar och ta del av de handlingar som behövs för tillsynen.

Om socialnämnden får kännedom om missförhållanden i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn, skall socialnämnden underätta länsstyrelsen om det.

Verksamhet för vilken tillstånd krävs enligt 68 § första stycket står under löpande tillsyn av socialnämnden i den kommun där verksamheten är belägen. Nämnden har rätt att inspektera verksamheten och får inhämta de upplysningar och ta del av de handlingar som behövs för tillsynen.

71 §³⁰

Bestämmelserna i 51 och 52 §§ gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt 69 b §. Dokumentationen skall bevaras så länge den kan antas ha betydelse för åtgärder i verksamheten.

Bestämmelserna i 50 och 51 §§ gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt 76 §. Dokumentationen skall bevaras så länge den kan antas ha betydelse för åtgärder i verksamheten.

²⁸ Senaste lydelse 1997:313.

²⁹ Senaste lydelse 1997:313.

³⁰ Senaste lydelse 1997:313.

72 §

En handling i en personakt i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt 69 b § skall, om det begärs av den som akten rör, så snart som möjligt tillhandahållas denne för läsning eller avskrivning på stället eller i avskrift eller kopia, om inte annat följer av 71 a §.

Frågor om utlämnande enligt första stycket prövas av den som ansvarar för personakten. Anser denne att personakten eller någon del av den inte bör lämnas ut, skall han genast med eget yttrande överlämna frågan till länsstyrelsen för prövning.

En handling i en personakt i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt 76 § skall, om det begärs av den som akten rör, så snart som möjligt tillhandahållas denne för läsning eller avskrivning på stället eller i avskrift eller kopia, om inte annat följer av 81 §.

73 §³¹

Länsstyrelsen får besluta att en personakt i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt 69 b § skall tas om hand

1. om verksamheten upphör,
2. om det på sannolika skäl kan antas att personakten inte kommer att handhas enligt föreskrifterna i denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen, eller

3. om den som ansvarar för personakten ansöker om det och det finns ett påtagligt behov av att akten tas om hand.

En omhändertagen personakt skall återlämnas, om det är möjligt och det inte finns skäl för omhändertagande enligt första stycket. Beslut i fråga om återlämnande meddelas av länsstyrelsen efter ansökan av den som vid beslutet om omhändertagande ansvarade för personakten. Personakter som har tagits om hand enligt första stycket skall förvaras avskilda hos arkivmyndigheten i den kommun där akterna omhändertagits. Personakterna skall bevaras i minst två år från det att de kom in till arkivmyndigheten. En myndighet som har hand om en personakt som har omhändertagits har, om en uppgift ur akten begärs för särskilt fall, samma skyldighet att lämna uppgiften som den haft som ansvarat för akten före omhändertagandet.

Länsstyrelsen får besluta att en personakt i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt 76 § skall tas om hand

1. om verksamheten upphör,
2. om det på sannolika skäl kan antas att personakten inte kommer att handhas enligt föreskrifterna i denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen, eller

3. om den som ansvarar för personakten ansöker om det och det finns ett påtagligt behov av att akten tas om hand.

74 §³²

Tillsyn i denna lag är kontroll av laglighet och rättssäkerhet i individärenden i kommunal och enskild verksamhet som svarar för

³¹ Senaste lydelse 1998:384.

³² Senaste lydelse 1998:384.

75 §³³

Socialstyrelsen har tillsyn över socialtjänsten i riket utom sådan verksamhet som Statens institutionsstyrelse skall svara för.

Socialstyrelsen skall följa och vidareutveckla socialtjänsten. Till ledning för kommuner och enskilda som svarar för uppgifter inom socialtjänsten får Socialstyrelsen utfärda allmänna råd.

Socialstyrelsen leder genom föreskrifter och allmänna råd länsstyrelserna i deras tillsyn över socialtjänsten.

76 §³⁴

Länsstyrelserna har tillsyn över den socialtjänst som kommuner och enskilda inom länet svarar för.

Länsstyrelserna skall informera och ge råd till allmänheten i frågor som rör socialtjänsten,

främja samverkan på socialtjänstens område mellan kommunerna och andra samhällsorgan, biträda socialnämnderna med råd i deras verksamhet,

hålla Socialstyrelsen underrettad om vad som framkommer under länsstyrelsernas tillsynsverksamhet.

77 §³⁵

Den som står under Socialstyrelsens och länsstyrelsens tillsyn är skyldig att på tillsynsmyndighetens begäran lämna handlingar och annat material som rör verksamheten samt lämna de upplysningar som tillsynsmyndigheten behöver för sin tillsyn eller upp-

³³ Senaste lydelse 1997:313.

³⁴ Senaste lydelse 1991:1667.

³⁵ Senaste lydelse 1987:380.

följning och utvärdering av socialtjänsten.

Tillsynsmyndigheten får förelägga den som svarar för verksamheten att lämna vad som begärs. I föreläggandet får vite sättas ut.

Tillsynsmyndigheten har rätt att inspektera verksamhet som står under dess tillsyn. Vid tillsynen har myndigheten rätt att få tillträde till de lokaler och andra utrymmen, dock ej bostäder, som används för verksamheten.

Den som utför inspektionen har rätt att tillfälligt omhänderta handlingar och annat material som rör verksamheten.

Den vars verksamhet inspekteras är skyldig att lämna den hjälp som behövs vid inspektionen.

78 §³⁶

Om tillsynsmyndighet får kännedom om att verksamhet inom socialtjänsten inte uppfyller kraven på laglighet och rättssäkerhet eller de krav som anges i 7 § och om missförhållandet är av betydelse för enskildas möjligheter att få de insatser de har rätt till, får tillsynsmyndigheten förelägga den som svarar för verksamheten att avhjälpa missförhållandet. I föreläggandet får vite sättas ut.

Ett föreläggande skall innehålla uppgifter om de åtgärder som tillsynsmyndigheten anser nödvändiga för att de påtalade missförhållandena skall kunna avhjälpas.

Om ett föreläggande att avhjälpa ett missförhållande inte följs och om detta är allvarligt får tillsynsmyndigheten helt eller delvis förbjuda fortsatt verksamhet.

Om ett föreläggande innebär att kommunen skall se till att viss verksamhet skall förbättras eller tillskapas och föreläggandet inte

³⁶ Senaste lydelse 1987:380.

79 §

Om ett missförhållande innebär fara för enskildas liv, säkerhet, eller hälsa får tillsynsmyndigheten utan föregående föreläggande förbjuda fortsatt verksamhet.

Beslut enligt första stycket går i omedelbar verkställighet.

85 §

Om någon efter beslut av en socialnämnd vistas i en annan kommun i familjehem, hem för vård eller boende eller sådan boendeform eller bostad som avses i 20 § andra stycket, 21 § tredje stycket och 69 § första stycket 2, har den kommun som beslutat om vistelsen ansvaret för det *bistånd* enligt 6 § samt det individuellt behovsprövade stöd och de individuellt behovsprövade sociala tjänster enligt 10–12 §§ som den enskilde kan behöva. Placeringskommunens ansvar upphör om ärendet överflyttas enligt 72 §.

Den kommun där den enskilde är folkbokförd har samma ansvar som en placeringskommun enligt första stycket för *bistånd*, stöd och sociala tjänster

1. under kriminalvård i anstalt,
2. under vård på sjukhus eller i annan sjukvårdsinrättning på initiativ av någon annan än en kommun,
3. som aktualiserats inför avslutningen av vård enligt 1 eller 2.

Om någon efter beslut av en socialnämnd vistas i en annan kommun i familjehem, hem för vård eller boende eller sådan boendeform eller bostad som avses i 20 § andra stycket, 22 § tredje stycket och 68 § första stycket 2, har den kommun som beslutat om vistelsen ansvaret för det *socialbidrag enligt 5 § lagen om socialbidrag (1999:00) och bistånd enligt 14 §* samt det individuellt behovsprövade stöd och de individuellt behovsprövade sociala tjänster enligt 10, 13, 16–17 §§ som den enskilde kan behöva. Placeringskommunens ansvar upphör om ärendet överflyttas enligt 84 §.

Den kommun där den enskilde är folkbokförd har samma ansvar som en placeringskommun enligt första stycket för *socialbidrag enligt lagen om socialbidrag (1999:00) och bistånd enligt 14 §*, stöd och sociala tjänster

1. under kriminalvård i anstalt,
2. under vård på sjukhus eller i annan sjukvårdsinrättning på initiativ av någon annan än en kommun,
3. som aktualiserats inför avslutningen av vård enligt 1 eller 2.

87 §

Socialnämndens beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, om nämnden har med-

Socialnämndens beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, om nämnden har med-

delat beslut i fråga om
*försörjningsstöd enligt 6 b §,
vägran eller nedsättning av fort-
satt försörjningsstöd enligt 6 d §,
annat bistånd enligt 6 f §,
ansökan enligt 6 h §,
medgivande, återkallelse av
medgivande eller om samtycke
enligt 25 §, eller
förbud eller begränsning enligt
27 §.*

Beslut i fråga om bistånd till annan får inte överklagas enligt första stycket.

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. En länsrätt eller kammarrätt får dock förordna att dess beslut skall verkställas först sedan det har vunnit laga kraft.

delat beslut i fråga om
*bistånd enligt 14 §

ansökan enligt 15 §,
medgivande, återkallelse av
medgivande eller om samtycke
enligt 28 §, eller
förbud eller begränsning enligt
30 §.*

88 §

*Tillsynsmyndighetens beslut om
föreläggande enligt 77 § andra
stycket eller 78 § första stycket
samt förbud enligt 78 § tredje
stycket eller 79 § får överklagas
hos allmän förvaltningsdomstol.*

90 §

Till böter döms den som
1. åsidosätter bestämmelserna i
25 § eller 31 § första stycket, om
inte gärningen i sistnämnda fall är
belagd med straff i lagen
(1997:192) om internationell
adoptionsförmedling,
2. överträder förbud eller be-
gränsning som har meddelats med
stöd av 27 §,
3. utan tillstånd driver sådan
verksamhet som avses i 69 §,
4. i strid mot ett förbud som har
meddelats enligt 70 § fortsätter
verksamheten.

Allmänt åtal får väckas endast efter medgivande av socialnämnden, länsstyrelsen eller Socialstyrelsen.

Till böter döms den som
1. åsidosätter bestämmelserna i
28 § eller 33 § första stycket, om
inte gärningen i sistnämnda fall är
belagd med straff i lagen
(1997:192) om internationell
adoptionsförmedling,
2. överträder förbud eller be-
gränsning som har meddelats med
stöd av 30 §,
3. utan tillstånd driver sådan
verksamhet som avses i 68 §,
4. i strid mot ett förbud som har
meddelats enligt 78 § tredje
stycket eller 79 § fortsätter verk-
samheten.

Häri genom föreskrivs följande

1 § Denna lag gäller enskildas rätt till ekonomiskt stöd i form av socialbidrag samt rådgivning för att tillgodose behov av grundläggande försörjning.

2 § Socialbidraget skall främja människors ekonomiska trygghet och utformas så att det stärker den enskildes resurser att leva ett självständigt liv.

3 § Den som inte själv kan tillgodose sina grundläggande behov av försörjning eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till socialbidrag av socialnämnden.

Rätten till socialbidrag förutsätter att den enskilde efter sin förmåga ansvarar för sin försörjning genom arbete, utbildning eller motsvarande.

4 § Den enskilde skall genom socialbidraget tillförsäkras en skälig levnadsnivå.

5 § Socialbidrag lämnas för skäliga kostnader för

1. livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, förbrukningsvaror, hälsa och hygien samt dagstidning, telefon och TV-avgift,
2. boende, hushållsel, arbetsresor, hemförsäkring, läkarvård, tandvård, glasögon samt medlemskap i fackförening och arbetslöshetskassa.
3. andra grundläggande ekonomiska försörjningsbehov som inte avser vård- eller behandlingsinsatser,
4. ekonomisk rådgivning.

Skäliga kostnader enligt första stycket 1 skall i enlighet med vad regeringen närmare föreskriver beräknas enligt en för hela riket gällande norm (riksnorm) på grundval av officiella prisundersökningar rörande olika hushållstypers baskonsumtion. Om det i ett enskilt fall finns särskilda skäl, skall socialnämnden dock beräkna dessa kostnader till en högre nivå. Nämnden får också i ett enskilt fall beräkna kostnaderna till en lägre nivå, om det finns särskilda skäl för detta.

6 § Socialnämnden får begära att den som uppbär socialbidrag under viss tid skall delta i av nämnden anvisad praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet om den enskilde inte har kunnat beredas någon lämplig arbetsmarknadspolitisk åtgärd, och

1. inte har fyllt tjugofem år, eller
2. har fyllt tjugofem år men av särskilda skäl är i behov av kompetenshöjande insatser, eller
3. följer en utbildning med tillgång till finansiering i särskild ordning men under tid för studieuppehåll behöver försörjningsstöd.

Praktik eller kompetenshöjande verksamhet som avses i första stycket skall syfta till att utveckla den enskildes möjligheter att i framtiden försörja sig själv. Verksamheten skall stärka den enskildes möjligheter att komma in på arbetsmarknaden eller, där så är lämpligt, på en fortsatt

utbildning. Den skall utformas med skälig hänsyn till den enskildes individuella önskemål och förutsättningar.

Socialnämnden skall samråda med länsarbetsnämnden innan beslut fattas enligt första stycket.

7 § Om den enskilde utan godtagbart skäl avböjer att delta i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet som anvisats enligt 6 §, får fortsatt socialbidrag vägras eller nedsättas. Detsamma gäller om han eller hon utan godtagbart skäl uteblir från praktiken eller den kompetenshöjande verksamheten.

8 § Den som deltar i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet enligt 6 § skall därvid inte anses som arbetstagare. I den utsträckning den enskilde utför uppgifter som stämmer överens med eller till sin art liknar sådant som vanligen utförs vid förvärvsarbete, skall han eller hon dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av 2 kap. 1–9 §§, 3 kap. 1–4 §§ och 7–14 §§, 4 kap. 1–4 §§ och 8–10 §§ samt 7–9 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160) och av lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.

9 § Socialnämnden får, i andra fall än som avses i 10 §, återkräva socialbidrag som den enskilde har erhållit enligt 5 § 1 och 2 endast om det har lämnats

1. som förskott på en förmån eller ersättning,
2. till den som är indragen i arbetskonflikt, eller
3. till den som på grund av förhållanden som han eller hon inte kunnat råda över hindrats från att förfoga över sina inkomster och tillgångar.

Har socialbidrag lämnats med stöd av 5 § 3 får socialnämnden återkräva hjälpen, om den har getts under villkor om återbetalning.

Beslut som avser socialbidrag som kan komma att återkrävas enligt denna paragraf skall vara skriftligt. Beslutet skall innehålla uppgift om den eller de omständigheter som enligt denna paragraf utgör grund för återbetalningsplikten. Beslutet skall delges den enskilde.

10 § Om någon genom oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att lämna uppgifter eller på annat sätt förorsakat att socialbidrag enligt 5 § utgått obehörigen eller med för högt belopp, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket.

Om någon i annat fall än som avses i första stycket uppburit socialbidrag obehörigen eller med för högt belopp och skäligen borde ha insett detta, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket.

11 § Vill socialnämnden föra talan om ersättning som en enskild inte betalar godvilligt för socialbidrag som avses i 9 § eller 10 §, skall talan väckas hos länsrätten inom tre år från det kommunens kostnad uppkom. Talan väcks vid den länsrätt inom vars domkrets den enskilde är bosatt.

Talan om ersättning får inte bifallas, om den ersättningskyldige genom att återbetala kostnaden eller en del av denna kan antas bli ur stånd att klara sin försörjning eller sin dagliga livsföring i övrigt eller annars synnerliga skäl talar mot bifall till ersättningsanspråket.

12 § Socialnämnden får helt eller delvis efterge den ersättningsskyldighet som avses i 9 och 10 §§.

Prop. 2000/01:80
Bilaga 2

13 § Socialnämndens beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, om nämnden har meddelat beslut ifråga om socialbidrag enligt 5 § eller vägran eller nedsättning av socialbidrag enligt 7 §.

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. En länsrätt eller kammarrätt får dock förordna att dess beslut skall verkställas först sedan det har vunnit laga kraft.

14 § Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten av beslut enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den

Remissinstanser till betänkandet Socialtjänst i utveckling (SOU 1999:97)

Prop. 2000/01:80
Bilaga 3

Riksdagens ombudsmän (JO), Kammarrätten i Stockholm, Kammarrätten i Göteborg, Kammarrätten i Sundsvall, Länsrätten i Göteborgs och Bohus län, Länsrätten i Jönköpings län, Länsrätten i Örebro län, Kriminalvårdsstyrelsen, Statskontoret, Statens invandrarverk, Utlänningsnämnden, Riksförsäkringsverket, Försäkringskassaförbundet, Socialstyrelsen, Folkhälsoinstitutet, Statens institutionsstyrelse, Handikappombudsmannen, Hjälpmedelsinstitutet, Barnombudsmannen, Riksrevisionsverket, Arbetsgivarverket, Konsumentverket, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Örebro län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Ungdomsstyrelsen, Diskrimineringsombudsmannen, Integrationsverket, Landstinget i Stockholms län, Landstinget i Kalmar län, Landstinget i Skåne län, Landstinget i Västerbottens län, Arbetsmarknadsstyrelsen, Haninge kommun, Järfälla kommun, Nynäshamns kommun, Stockholms kommun, Tyresö kommun, Oxelösunds kommun, Vingåkers kommun, Ödeshögs kommun, Gnosjö kommun, Jönköpings kommun, Mörbylånga kommun, Hörby kommun, Trelleborgs kommun, Örkelljunga kommun, Burlövs kommun, Malmö kommun, Falkenbergs kommun, Göteborgs kommun, Partille kommun, Karlsborgs kommun, Marks kommun, Töreboda kommun, Ulricehamns kommun, Lidköpings kommun, Mariestads kommun, Karlstads kommun, Degerfors kommun, Hällefors kommun, Örebro kommun, Sala kommun, Skinnskattebergs kommun, Västerås kommun, Avesta kommun, Gagnefs kommun, Malungs kommun, Gävle kommun, Sundsvalls kommun, Skellefteå kommun, Åsele kommun, Haparanda kommun, Luleå kommun, Rädda Barnen, Handikappförbundens Samarbetsorgan, De Handikappades Riksförbund, Pensionärernas Riksorganisation, Sveriges Pensionärsförbund, Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, Tjänstemännens Centralorganisation, Sveriges Akademikers Centralorganisation, Landsorganisationen i Sverige, Akademikerförbundet SSR, Familjehemmens Riksförbund, Föreningen Sveriges socialchefer, Grekiska Riksförbundet, Kommunförbundet i Stockholms län, Kommunförbundet i Skåne län, Kommunförbundet i Gävleborgs län, Kommunförbundet i Norrbottens län, Länsstyrelsernas socialtjänstförening, Neurologiskt Handikappades Riksförbund, Reumatikerförbundet, Riksförbundet för behandlingshem, Riksförbundet för Hjälp åt Narkotika- och Läkemedelsberoende, Riksförbundet för Mag- och Tarmsjuka, Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar, Riksförbundet för social och mental hälsa, Riksförbundet för utvecklingsstörda Barn, Riksförbundet PensionärsGemenskap, Samarbetsorgan för invandrarorganisationer, Stadsmissionen, Sverige-finska Riksförbundet, Sveriges Dövas Riksförbund, Sveriges kommunaltjänstemannaförbund, Synskadades Riksförbund och Sällskapet Länkarnas Riksförbund.

Inledning

Utredningens förslag innebär att socialtjänstens behandling av personuppgifter författningsregleras och anpassas till bestämmelserna i personuppgiftslagen (1998:204). Förslaget utgår från personuppgiftslagens tillämpningsområde, begrepp och terminologi och bestämmelserna har utformats så att de anger de undantag och preciseringar i förhållande till personuppgiftslagen som är motiverade. Lagen föreslås få namnet lag om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten (avsnitten 6.1.1–6.1.4).

Utredningens förslag innebär vidare vissa ändringar i socialtjänstlagen (1980:620).

Syftet med den föreslagna lagstiftningen är inte att utvidga socialtjänstens nuvarande möjligheter att registrera uppgifter om medborgarna. Huruvida personuppgifter i det enskilda fallet skall samlas in eller lämnas ut avgörs av annan lagstiftning och inte av personuppgiftslagen eller av den föreslagna lagstiftningen. Avsikten med utredningens förslag är bl.a. att anpassa de regler som styr förutsättningarna för när personuppgifter får behandlas inom socialtjänsten så att de inte hindrar att personuppgifter får behandlas när så krävs för att socialtjänsten skall kunna fullgöra sina arbetsuppgifter.

Förslaget till lag om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten

Lagens tillämpningsområde, m.m.

Den föreslagna lagen skall tillämpas vid behandling av personuppgifter inom socialtjänsten.

Personuppgiftslagen är generellt tillämplig på behandling av personuppgifter och anger de begränsningar i fråga om att behandla personuppgifter som kan anses nödvändiga för att skydda den personliga integriteten. Att personuppgiftslagen är generell innebär att lagen är tillämplig vid behandling av personuppgifter inom socialtjänsten, om inte särskilda bestämmelser meddelas som avviker från personuppgiftslagens. Den föreslagna lagen innehåller sådana bestämmelser. Om inget annat följer av den föreslagna lagen, tillämpas emellertid personuppgiftslagen vid behandling av personuppgifter inom socialtjänsten.

Begreppet socialtjänst definieras i lagen (avsnitt 6.2.1). Med socialtjänst förstås i detta sammanhang

1. verksamhet enligt lagstiftningen om socialtjänst och den särskilda lagstiftningen om vård av unga och av missbrukare utan samtycke,
2. verksamhet som i annat fall enligt lag handhas av socialnämnd,
3. verksamhet som bedrivs av Statens institutionsstyrelse,
4. verksamhet hos kommunal invandrarbyrå,
5. handläggning av ärenden om bistånd som lämnas av socialnämnd åt asylsökande och andra utlänningar,

6. handläggning av ärenden om introduktionsersättning för flyktingar och vissa andra utlänningar,
7. handläggning av ärenden om tillstånd till parkering för rörelsehindrade,
8. verksamhet enligt lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade, samt
9. tillsyn, uppföljning, utvärdering, kvalitetssäkring och administration av verksamhet som avses i 1–8.

Den nämnda uppräknningen av verksamheter m.m. som innefattas i begreppet socialtjänst är uttömmande. Utanför lagens tillämpningsområde kommer därmed att falla t.ex. färdtjänstverksamhet samt förskoleverksamhet m.m., vilka verksamheter regleras av lagen (1997:735) om riksfärdtjänst och lagen (1997:736) om färdtjänst respektive skollagen (1985:1100). Det bör dock framhållas att sådan verksamhet och annan verksamhet som inte omfattas av denna lag eller av annan särlagstiftning omfattas av personuppgiftslagen. Konsekvensen av att man låter en verksamhet falla utanför den föreslagna lagens tillämpningsområde blir alltså inte att behandlingen av personuppgifter i den verksamheten förblir oreglerad. Huruvida de personuppgifter som har samlats in med stöd av denna lag får behandlas för t.ex. sådan verksamhet som nu nämnts, dvs. utanför socialtjänsten, får således avgöras efter en tillämpning av personuppgiftslagen. Frågan om uppgifterna får lämnas ut måste naturligtvis också prövas enligt sekretesslagen (1980:100).

Enligt förslaget är lagen tillämplig oavsett vilket subjekt som behandlar personuppgifter, under förutsättning att det är fråga om socialtjänst i lagens mening. Det innebär att inte bara myndigheter utan även enskilda som behandlar personuppgifter inom socialtjänsten har att tillämpa lagen.

Liksom personuppgiftslagen föreslås lagen gälla inte endast för behandling av personuppgifter som är helt eller delvis automatiserad utan även för annan behandling, om uppgifterna ingår i eller är avsedda att ingå i en strukturerad samling av personuppgifter som är tillgängliga för sökning eller sammanställning enligt särskilda kriterier, dvs. för manuell behandling av personregister (avsnitt 6.2.2). Det föreslås inte några särskilda bestämmelser för den automatiserade behandlingen av personuppgifter.

Lagen är dock inte tillämplig vid behandling av personuppgifter för forsknings- och statistikändamål (avsnitt 6.2.3). Behandling för sådana ändamål regleras av bestämmelserna i personuppgiftslagen och av eventuell annan särlagstiftning på området. Det bör dock påpekas att det inte är något som hindrar att de uppgifter som samlats in för att myndigheter och andra skall kunna utföra sina arbetsuppgifter inom socialtjänsten, dvs. med stöd av den föreslagna lagen, även används för forsknings- och statistikändamål. Av 9 § andra stycket personuppgiftslagen följer nämligen att behandling för historiska, statistiska och vetenskapliga ändamål inte skall anses oförenlig med de ändamål för vilka uppgifterna ursprungligen samlades in. Huruvida behandlingen av personuppgifterna, t.ex. själva utlämnandet, är tillåten i det enskilda fallet får emellertid avgöras av bestämmelserna i personuppgiftslagen och sekretesslagen. I 19 § tredje stycket personuppgiftslagen finns en allmän bestämmelse i ämnet. I den mån det, som t.ex. i 64 § socialtjänstlagen, finns särskilda föreskrifter i lag eller förordning om utlämnande av uppgifter för forsk-

När personuppgifter får behandlas och ändamålen med behandlingen av personuppgifter

Bestämningen av ändamål för behandlingen av personuppgifter anses vara av central betydelse från integritetssynpunkt. Utredningen har därför noga övervägt om det skulle vara möjligt att direkt i lagen uttömmande ange för vilka ändamål personuppgifter skall få behandlas inom socialtjänsten. Utredningen har emellertid av skäl som redovisas utförligt i avsnitt 6.3 ansett att det inte är möjligt att föreslå en sådan lösning.

Utredningen har i stället stannat för en modell som innebär att det överläts på de personuppgiftsansvariga i respektive verksamhet att – inom en i lagen angiven ram – ange de ändamål för vilka personuppgifter skall få behandlas inom socialtjänsten. En sådan modell framstår – menar utredningen – som den bästa inte bara när det gäller skyddet för den enskildes personliga integritet utan även när det gäller verksamheten inom socialtjänsten.

Utredningens förslag innebär således att det i lagen föreskrivs att personuppgifter, förutom med den registrerades samtycke, får behandlas bara om behandlingen är nödvändig för att en arbetsuppgift inom socialtjänsten skall kunna utföras. Lagen hindrar dock inte att personuppgifter lämnas ut, om det följer av lag eller förordning. I lagen regleras inte för vilka ändamål personuppgifter skall få behandlas inom socialtjänsten. Det ankommer således på de personuppgiftsansvariga i respektive verksamhet att med beaktande av 9 § första stycket c personuppgiftslagen – dvs. bestämmelsen att personuppgifter bara får samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål – ange för vilka ändamål personuppgifter behandlas. Endast ändamål som är nödvändiga för att en arbetsuppgift inom socialtjänsten skall kunna utföras kan därvid vara berättigade.

Vilka kategorier av personuppgifter bör få behandlas?

Föreskrifterna i 9 § första stycket e och f personuppgiftslagen – att de personuppgifter som behandlas skall vara adekvata och relevanta i förhållande till ändamålen med behandlingen samt att inte fler personuppgifter får behandlas än som är nödvändigt med hänsyn till ändamålen med behandlingen – och viss annan lagstiftning, t.ex. socialtjänstlagens bestämmelser om dokumentation, innebär viktiga begränsningar av vilka personuppgifter som får behandlas. Det skydd som dessa föreskrifter ger för den personliga integriteten är menar utredningen tillräckligt. I den föreslagna lagen finns det därför inte några särskilda begränsningar beträffande vilka kategorier av personuppgifter som får behandlas inom socialtjänsten (avsnitt 6.4). Samtliga kategorier av personuppgifter kommer således i och för sig att få behandlas inom socialtjänsten, även bl.a. känsliga personuppgifter i personuppgiftslagens mening.

Utredningen framhåller att det inte råder något tvivel om att det från integritetssynpunkt skulle vara en fördel om det i lagtexten på ett konkret

sätt kunde anges vilka personuppgifter som får behandlas inom socialtjänsten. Utredningen har emellertid bedömt det som i praktiken omöjligt att göra så. Det beror på den mycket omfattande och mångskiftande verksamhet som lagstiftningen skall omfatta och socialtjänstens behov av att behandla ett synnerligen stort antal olika personuppgifter, som när det gäller graden av integritetskänslighet varierar i stor utsträckning. En reglering skulle nämligen – menar utredningen – antingen innebära stora risker för att socialtjänstarbetet försvårades eller – om listan över vilka uppgifter som fick behandlas gjordes mycket omfattande – knappast medföra några vinster från integritetssynpunkt.

Personuppgiftsansvaret

I den föreslagna lagen anges inte vem som skall vara personuppgiftsansvarig för de behandlingar av personuppgifter som utförs inom socialtjänsten (avsnitt 6.5). Frågan om vem som är personuppgiftsansvarig för en viss behandling av personuppgifter enligt lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten får i stället avgöras efter en tillämpning av bestämmelserna i personuppgiftslagen. Någon särskild regel om detta behövs inte i den föreslagna lagen.

Sökbegrepp

Med sökbegrepp förstås bokstäver eller siffror med vars hjälp man kan söka fram lagrad information. Frågan om sökbegränsningar har behandlats i avsnitt 6.6.

De sekretessbestämmelser som gäller för personuppgifter inom socialtjänsten (bl.a. 7 kap. 4 § sekretesslagen 1980:100 och 51 § andra stycket socialtjänstlagen) innebär ett mycket starkt skydd för uppgifterna, inte bara i förhållande till verksamhet utanför socialtjänsten, utan även mellan myndigheter på socialtjänstens område samt inom en och samma myndighet. Möjligheterna att söka information begränsas emellertid inte endast av sekretessbestämmelser, utan även av personuppgiftslagens bestämmelse (9 § första stycket d) om att redan insamlade personuppgifter inte får behandlas för något ändamål som är oförenligt med det ändamål för vilket uppgifterna ursprungligen samlades in. Vidare innebär bestämmelsen i 59 § socialtjänstlagen om förbud mot att i s.k. sammanställningsregister hos socialnämnden ta in uppgifter om ömtåliga personliga förhållanden ytterligare begränsningar av sökmöjligheterna. Dessa bestämmelser innebär ett tillräckligt integritetsskydd. I lagen föreslås därför inte någon särskild begränsning i möjligheten att med olika sökbegrepp hämta information som finns inom socialtjänsten.

Utredningen framhåller dock att det vid denna bedömning förutsätts att den personuppgiftsansvarige utformar de tekniska systemen så att i princip endast behöriga personer kan göra sökningar samt att det finns behörighetskontrollsystem och att det i efterhand går att fastställa vilka personer som har tagit del av information (loggning). Den enskilde handläggarens sökmöjligheter torde kunna begränsas mycket kraftigt (jfr bl.a. 51 § andra stycket socialtjänstlagen). Den personkrets som arbetar med uppföljning, utvärdering, kvalitetssäkring, forskning och framställning av

statistik – och som naturligtvis är beroende av att kunna söka information i en helt annan omfattning än en enskild handläggare – torde i de flesta fall kunna begränsas till ett minimum.

Prop. 2000/01:80
Bilaga 4

Samkörning

Enligt utredningen saknas det anledning att i den föreslagna lagen ha en särskild bestämmelse som tillåter eller förbjuder att de personuppgifter som finns inom socialtjänsten samkörs (avsnitt 6.7). Personuppgiftslagens bestämmelser (9 § första stycket d, e och f) – att personuppgifter får behandlas för andra ändamål än de för vilka uppgifterna ursprungligen samlades in bara om de nya ändamålen inte är oförenliga med de ursprungliga ändamålen, att de personuppgifter som behandlas skall vara adekvata och relevanta i förhållande till ändamålen med behandlingen samt att inte fler uppgifter får behandlas än som är nödvändigt med hänsyn till ändamålen med behandlingen – innebär ett tillräckligt integritetskydd för den enskilde. I praktiken begränsar dessa bestämmelser möjligheterna till samkörning på ett sätt som är godtagbart från integritetsynpunkt samtidigt som de innebär att personuppgifter kan samköras när det är ändamålsenligt och lämpligt. Även 59 § socialtjänstlagen och bestämmelserna i sekretesslagen kan hindra att personuppgifter samkörs.

Utlämnande av personuppgifter på medium för automatiserad behandling

I den föreslagna lagen behövs ingen regel som tillåter att personuppgifter inom socialtjänsten får lämnas ut på medium för automatiserad behandling (avsnitt 6.8). Personuppgifter får lämnas ut på vilket medium som helst om behandlingen – utlämnandet – inte är oförenlig med det ändamål för vilket uppgifterna ursprungligen samlades in. Detta följer direkt av personuppgiftslagen. Det finns inte heller tillräcklig anledning att förbjuda att personuppgifter lämnas ut på ett sådant medium. Sekretesslagen eller andra bestämmelser kan dock hindra att uppgifterna över huvud taget får lämnas ut.

Direktåtkomst

Den som har direktåtkomst till information som behandlas automatiserat kan, när han eller hon vill, ta del av informationen på en bildskärm. Åtkomsten kan avse all information som finns eller endast en del av denna. Direktåtkomst ger inte i sig möjlighet att påverka informationsinnehållet. Frågan om direktåtkomst har behandlats i avsnitt 6.9.

De sekretessbestämmelser som gäller vid behandling av personuppgifter inom socialtjänsten (bl.a. 7 kap. 4 § sekretesslagen och 51 § andra stycket socialtjänstlagen) innebär, oavsett om det är fråga att lämna ut uppgifter på papper eller om det rör sig om direktåtkomst, ett mycket starkt skydd för personuppgifterna. Vidare innebär personuppgiftslagens regler om att personuppgifter inte får behandlas för något ändamål som är oförenligt med det för vilket uppgifterna samlades in, att de personuppgifter som behandlas skall vara adekvata och relevanta i

förhållande till ändamålen med behandlingen, samt att inte fler personuppgifter får behandlas än som är nödvändigt med hänsyn till ändamålen med behandlingen (9 § första stycket d, e och f), ett ytterligare skydd för personuppgifterna. Även detta gäller oavsett på vilket medium uppgifterna tas fram. Det finns inget behov av att härutöver föreslå en regel som innebär begränsningar av åtkomsten till personuppgifter som behandlas automatiserat inom socialtjänsten.

Utredningen framhåller att en förutsättning för att en lösning som den föreslagna skall ge ett tillräckligt integritetsskydd är att den personuppgiftsansvarige begränsar den krets av personer som har direktåtkomst till information – vilket redan med hänsyn till gällande sekretessregler är nödvändigt – och att det finns system för behörighetskontroll. Utredningen har vid sin bedömning också utgått från att så blir fallet och att de tekniska systemen utformas så att det i efterhand går att fastställa vilka personer som har tagit del av information.

Information

Personuppgiftslagens bestämmelser om den personuppgiftsansvariges informationsplikt skall gälla även när personuppgifter behandlas inom socialtjänsten (avsnitt 6.10). Några särskilda bestämmelser om information behövs inte i den föreslagna lagen. I betänkandet gör utredningen en bedömning av hur personuppgiftslagens bestämmelser om information kan komma att tillämpas inom socialtjänsten.

Säkerheten vid behandling och tillsynsmyndighetens befogenheter

Personuppgiftslagens bestämmelser om säkerheten vid behandling och tillsynsmyndighetens befogenheter skall gälla också när personuppgifter behandlas inom socialtjänsten (avsnitt 6.11). Några särskilda bestämmelser därutöver behövs inte i den föreslagna lagen. Datainspektionen skall vara tillsynsmyndighet även enligt den föreslagna lagen.

I betänkandet erinrar dock utredningen om att de uppgifter som finns och kommer att finnas inom socialtjänsten mycket ofta kommer att vara av integritetskänslig natur. Utredningen understryker därför betydelsen av att det bedrivs ett aktivt arbete i syfte att vidmakthålla en hög säkerhetsnivå. Det kan också, framhåller utredningen, förväntas att Datainspektionen med stöd av 13 § personuppgiftsförordningen (1998:1191) kommer att meddela närmare föreskrifter om de säkerhetsåtgärder som behövs.

Anmälan till tillsynsmyndigheten, m.m.

Enligt 36 § första stycket personuppgiftslagen gäller att behandling av personuppgifter som är helt eller delvis automatiserad omfattas av anmälningsskyldighet. Den personuppgiftsansvarige skall göra en skriftlig anmälan till tillsynsmyndigheten (Datainspektionen) innan en sådan behandling eller serie av sådana behandlingar med samma eller liknande ändamål genomförs.

Emellertid innebär bestämmelsen i 3 § 3 personuppgiftsförordningen att den anmälningsskyldighet som följer av 36 § första stycket personuppgiftslagen inte gäller för behandling av personuppgifter som regleras genom särskilda föreskrifter i lag eller förordning. Denna undantagsbestämmelse från anmälningsskyldigheten bör – menar utredningen – gälla också när personuppgifter behandlas med stöd av lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten (avsnitt 6.12). När personuppgifter behandlas automatiserat inom socialtjänsten behöver anmälan således inte göras till Datainspektionen.

Personuppgiftslagens bestämmelse (42 §) om att den personuppgiftsansvarige till var och en som begär det skall lämna upplysningar om sådana automatiserade eller andra behandlingar av personuppgifter som inte har anmälts till tillsynsmyndigheten, skall däremot gälla även vid behandling av personuppgifter inom socialtjänsten (avsnitt 6.12).

Bevarande och gallring

Det finns inget behov av bestämmelser i fråga om bevarande och gallring som avviker från regleringen härav i andra författningar (avsnitt 6.13). Detta innebär att bevarande och gallring skall ske med beaktande av reglerna i personuppgiftslagen och socialtjänstlagen. En bestämmelse härom tas in i lagen.

Sekretess

I den föreslagna lagen tas inte in någon särskild reglering av sekretessfrågor som avviker från gällande lagstiftning (avsnitt 6.14). I lagtexten införs dock en uttrycklig erinran om de sekretessregler som skall beaktas vid behandling av personuppgifter inom socialtjänsten.

Rättelse och skadestånd

De bestämmelser om rättelse och skadestånd som finns i personuppgiftslagen skall gälla även behandlingar som utförts i strid med lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten (avsnitten 6.15 och 6.16). En föreskrift som anger detta förhållande tas in i den sistnämnda lagen

Överklagande

Utredningen föreslår inga särskilda regler om överklagande av den personuppgiftsansvariges beslut i olika frågor (avsnitt 6.17). Frågan om en sådan överklaganderätt bör finnas är av principiellt slag och bör därför övervägas i ett annat sammanhang.

Det är, menar utredningen, ingen lämplig ordning att riksdagen i varje enskilt fall i olika specialförfattningar om behandling av personuppgifter, skall ta ställning till om vissa beslut som den personuppgiftsansvarige fattar bör kunna överklagas. Den bästa lösningen är att riksdagen i ett

sammanhang – lämpligen i ett lagstiftningsärende rörande personuppgiftslagen – får ta ställning till om en sådan överklaganderätt bör finnas.

Prop. 2000/01:80
Bilaga 4

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Lagen om behandling av personuppgifter föreslås träda i kraft den 1 juli 2000 (avsnitt 7.2).

Som inledningsvis nämndes bygger lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten på personuppgiftslagen och skall tillämpas sida vid sida med den. Mot denna bakgrund bör, menar utredningen, den föreslagna lagens övergångsreglering och personuppgiftslagens i princip överensstämma.

Utredningen föreslår därför i fråga om *automatiserad behandling* av personuppgifter, en övergångsbestämmelse som innebär att lagen – liksom personuppgiftslagen – skall tillämpas först den 1 oktober 2001 på sådana automatiserade behandlingar som har påbörjats före den 24 oktober 1998. Detsamma bör – liksom enligt personuppgiftslagen – gälla beträffande automatiserad behandling som utförs för ett visst ändamål, om behandling för ändamålet har påbörjats före den 24 oktober 1998.

Lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten kommer således att gälla för de automatiserade behandlingar som pågår den 1 juli 2000 och som har påbörjats efter den 24 oktober 1998. Den 1 oktober 2001 kommer denna lag – liksom personuppgiftslagen – i princip att gälla fullt ut för all automatiserad behandling av personuppgifter, oavsett när den har påbörjats.

När det sedan gäller *manuell behandling* av personuppgifter som påbörjats före den 24 oktober 1998, anser utredningen att den föreslagna lagen bör träda i kraft först den 1 oktober 2007. För sådan manuell behandling av personuppgifter inom socialtjänsten kommer således endast personuppgiftslagen att gälla till och med den 30 september 2007. När det gäller manuell behandling som påbörjats *efter* den 24 oktober 1998 gäller däremot såväl personuppgiftslagens bestämmelser som lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten redan den 1 juli 2000.

Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen

Utredningens förslag innebär vidare att det i socialtjänstlagen tas in en ny bestämmelse, 59 a §, som innebär att förbudet i 59 § första stycket samma lag mot att i s.k. sammanställningsregister hos socialnämnden anteckna uppgifter om ömtåliga personliga förhållanden inte skall hindra att personuppgifter behandlas hos socialnämnden för uppföljning, utvärdering, kvalitetssäkring, forskning och framställning av statistik (avsnitt 6.1.5).

Vidare föreslås en ändring i 61 § socialtjänstlagen, som innebär att det i den paragrafen tas in en hänvisning inte bara till personuppgiftslagen utan även till lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten (avsnitt 8.2).

Även ändringarna i socialtjänstlagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2000 (avsnitt 7.2). Beträffande 61 § socialtjänstlagen föreslås en viss övergångsreglering. Prop. 2000/01:80 Bilaga 4